

จิตรกรรมร่วมสมัย : ภายใต้กลยุทธ์บายเมืองนครศรีธรรมราช

Contemporary Painting : Under the Stratagem of Nakhon Si Thammarat

มนัสชัย รัตนบุรี¹ปิติวรรณ สมไทย²สุชาติ เกาทอง³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และเรียบเรียงมุขปาฐะชุมชน ประเพณีสารทเดือนสิบ กลุโบายชาวบ้านเรื่องโจ และเรื่องชุมชนร่วมสมัยของชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปใช้เป็นเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์ในชุมชน 2) วิเคราะห์ศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากสาระสำคัญเชิงโครงสร้างและสัญลักษณ์ทางศิลปกรรม และ 3) สร้างสรรค์ผลงานผ่านกระบวนการคิดที่เหนือจริงทางทัศนศิลป์ร่วมสมัย ในการสนับสนุนกลุโบาย ผ่านเนื้อหาและสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากเนื้อหาเรื่องเล่ามุขปาฐะชุมชน ความเชื่อกลุโบายชาวบ้าน และเรื่องราวของชุมชนในปัจจุบัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ และการเขียนภาพร่าง มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลการสัมภาษณ์ 2) จัดระเบียบข้อมูลจากภาพถ่าย และ 3) ออกแบบภาพร่าง เพื่อคัดเลือกภาพร่างที่มีเนื้อหาและแนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมและนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

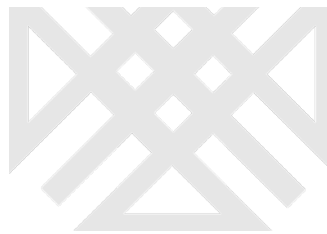
ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านขุนน้ำมีเนื้อหาจากเรื่องเล่าผ่านความเชื่อและความศรัทธา เทียบเคียงได้กับศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีการวางสัญลักษณ์ตามโครงสร้างหน้าที่นิยมและวางองค์ประกอบศิลป์แบบไตรภูมิ การศึกษาในครั้งนี้ได้สร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกลุโบายในชุมชน ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ทางจิตรกรรมและเผยแพร่ผลงานผ่านการจัดนิทรรศการศิลปะ “ชุดภายใต้กลุโบายเมืองนครศรีธรรมราช” โดยผลงานจิตรกรรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสนับสนุนกลุโบายอันดีงาม

คำสำคัญ : จิตรกรรมร่วมสมัย, กลุโบาย, เมืองนครศรีธรรมราช

¹ นิสิต หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² รศ., สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

³ ศ., สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The purpose of this research paper is 1) to analyze and compose an oral traditional community, Sart Duen Sib's story, the folklore of Jo and contemporary communities in Tha Ngio sub district, Mueang Nakhon Si Thammarat district, Nakhon Si Thammarat to create the visual arts in the community. 2) To analyze the art of Phra Trong Ma's Vihara in Wat Phra Mahathat Woramahawihan Nakhon Si Thammarat Province from the essence of the structure and symbols of the arts. And 3) To create works through the surreal thinking process in contemporary visual arts to support the stratagem through the contents and symbols that are the identity of the community. From the content of an oral traditional community, people's beliefs and the story of the today's community, the qualitative research methods and the creating in visual arts were used to collect the relevant documentation. Such as interviewing, photographing and sketching. There are steps for data analysis as follows: 1) Gathered the relevant document information and interview information. 2) Organized the information from the photos. And 3) Designed a sketch to select the sketches with content and concepts in the creation of painting works then present descriptive and analytical research results.

The result showed that Ban Khun Nam community is based on the stories through belief and faith. It is comparable to the art of Phra Trong Ma's Vihara in Wat Phra Mahathat Woramahawihan Nakhon Si Thammarat Province by used the method of placing symbols according to the structural-functionalism theory and placing the composition of art in the Tribhum's style. This study has created works of visual arts with content related to community stratagem through the process of creating paintings and disseminating works through art exhibitions "Under the stratagem of Nakhon Si Thammarat" All in all, the works of paintings act as an intermediary in supporting good stratagem beautifully.

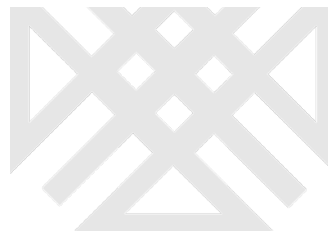
Keywords : Contemporary Painting, Stratagem, Nakhon Si Thammarat

บทนำ

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโบราณสถานที่ควรศึกษาเกี่ยวกับหลักฐานทางศิลปกรรม จากหลักฐานที่พบเห็นได้จากสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับตำนาน ทำหน้าที่สนับสนุนตำนานพระธาตุและตำนานเมืองนครศรีธรรมราชในเชิงสัญลักษณ์จากศิลปกรรมและโบราณสถานอื่น ๆ ที่สนับสนุนตำนานจากเรื่องเล่าในวรรณกรรมให้เห็นออกมาเป็นรูปธรรมได้ นงคราญ สุขสม (2554, 133) กล่าวว่า พระบรมธาตุมีความสำคัญต่อการก่อตั้งเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวคือ ครั้นเมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ตกหลังตั้งเมืองนครศรีธรรมราช ขึ้นบนหาดทรายแก้ว ภารกิจประการแรกที่ต้องรีบดำเนินการอย่างเร่งด่วน คือ สั่งให้ก่ออิฐทำปูนเพื่อก่อสร้างพระบรมธาตุ อันนี้เป็นแก่นอีกข้อหนึ่งที่วิเคราะห์ได้จากตำนาน สนับสนุนด้วยหลักฐานจากจารึกที่ผู้เป็นใหญ่แห่งเมือง สถาปนาศักดิ์เทียบเท่าพระเจ้าธรรมโศก หมายถึงเทียบเท่าพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย ผู้มีกำลังเข้มแข็งด้านการเมืองและทรงเป็นศาสนูปถัมภกแห่งพุทธศาสนา จนมีชื่อเสียงเกรียงไกรไปทั่วชมพูทวีป พระเจ้าศรีธรรมโศกทรงมีพระประสงค์ในการสร้างภาพลักษณ์แห่งพระองค์ให้เป็นศรีธรรมราชาหรือพระราชผู้ทรงธรรม ทรงใช้ศาสนาเป็นนโยบายนำการเมือง โดยสถาปนาพระบรมธาตุเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนพลเมือง พุทธศาสนาจึงเป็นกลไกในการสร้างศรัทธาและความชอบธรรมของพระองค์เองให้เกิดในหมู่อาณาประชาราษฎร์ รวมไปถึงเมืองใหญ่น้อยที่อยู่ใกล้เคียงให้ยอมรับนับถือพระองค์ในฐานะศรีธรรมราชา พระบรมธาตุจึงเปรียบเสมือนหลักเมืองของนครศรีธรรมราช ที่พระราชและประชาชน พลเมืองร่วมใจกันสร้าง ตลอดจนคำจูงใจให้พระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในเมืองแห่งนี้อย่างถาวร กลยุทธ์นี้ คือ การสร้างสามัคคีธรรมให้ปรากฏ ซึ่งจะเป็พื้นฐานความมั่นคงทางการเมืองและเป็นพลังในการสร้างบ้านแปงเมืองที่จะรวมพลังกลุ่มชนซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ให้มาเป็นพลเมืองของรัฐแห่งนี้ การสร้างพระบรมธาตุจึงเป็นความฉลาดหลักแหลมของผู้ปกครองในการสร้างศรัทธา สร้างความรู้สึกชาตินิยม (ท้องถิ่นนิยม) สร้างความคิดในการรักและหวงแหนแผ่นดินของตนและยังแสดงถึงความเจริญงอกงามทางขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของเมือง ในฐานะที่เป็นเมืองแห่งศาสนาและวัฒนธรรม เป็นเมืองแม่ทางวัฒนธรรมให้กับเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเกิดจากศรัทธาในพุทธศาสนาและองค์พระบรมธาตุฝังรากฐานหยั่งลึกลงไปในสังคม วัฒนธรรมของชาวนครศรีธรรมราชสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสวดด้าน ประเพณีตักบาตรอุบเทียณ ประเพณีงานสารทเดือนสิบ ประเพณีการถวายสิ่งของบูชาพระบรมธาตุ ฯลฯ ล้วนเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น พระบรมธาตุจึงเป็นหัวใจของเมือง เป็นหลักเมืองของชาวนครศรีธรรมราชอย่างแท้จริง

จากคำถามการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ในส่วนที่ 1 ว่าแก่นสารและสาระสำคัญของกุศโลบายตำนานเมืองนครศรีธรรมราช มีวิธีการสร้างกุศโลบายในตำนานการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช มีแก่นสารและกุศโลบายใดสอดแทรกอยู่หรือไม่ อย่างไร พบว่าตำนานทำหน้าที่เชื่อมโยงและส่งผลให้

อดีตมีความหมายต่อปัจจุบันมากกว่าที่อดีตจะมีความหมายต่อตัวของอดีตเอง ที่กล่าวเช่นนั้นก็เพราะว่า ธรรมชาติของตำนานนั้นคือเรื่องเล่าที่มี “โครงเรื่อง” ซึ่งผู้เล่า ผู้จดจำ หรือผู้ถ่ายทอด ย่อมต้องเล่า จดจำ ถ่ายทอดด้วยเจตจำนงหรือ “จุดมุ่งหมาย” บางอย่างหรือเพื่อให้เกิดผลบางอย่างขึ้นในผู้ฟังและผู้รับการถ่ายทอด เป็นกุศโลบายที่มีเป้าหมายจากตำนาน ในการวิจัยส่วนนี้เป็นการศึกษาจากโครงสร้างของศิลปกรรมพระวิหารทรงม้าในวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งต้องให้หลักการและทฤษฎีในการถอดรื้อโครงสร้าง แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการวิจัยมีดังนี้ แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory) แนวคิดทฤษฎีภาษาของตำนานปรัมปรา โครงสร้างตำนาน และแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา โดยมีหลักการของแนวคิดทฤษฎี ดังนี้

แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory)

สุภาวศ์ จันทวานิช (2559, น. 140-141) กล่าวว่า โครงสร้างสังคมประกอบด้วยสถาบันสังคม มี 6 สถาบัน ซึ่งมีหน้าที่ต่าง ๆ กันไปดังนี้

1. สถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ ผลิตและเลี้ยงดูสมาชิกใหม่
2. สถาบันพิธีกรรม ทำหน้าที่ ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์
3. สถาบันการเมือง เช่น ประชาธิปไตย อนาธิปไตย
4. สถาบันศาสนา มีหลักคำสอนให้มนุษย์ยึดถือ
5. สถาบันอาชีพ ทำให้เกิดการแบ่งงานเป็นส่วน ๆ ในสังคม
6. สถาบันเศรษฐกิจ มีการแบ่งระบบเป็นระบบทาส ระบบศักดินาและแรงงานเสรี

สถาบันสังคมเหล่านี้เกิดจากความจำเป็นของสถานการณ์เกี่ยวกับหน้าที่และโครงสร้างในสังคม เหตุผลที่เลือกใช้แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างสังคม นำมาใช้ในการศึกษาในแง่มุมของการวิเคราะห์องค์ประกอบของศิลปกรรมในเชิงโครงสร้างซึ่งศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับสังคมในความหมายต่าง ๆ ทั้งในแต่ละส่วนของสัญลักษณ์และภาพรวมของสัญลักษณ์ทั้งหมด ทฤษฎีมีความสำคัญในการวิเคราะห์ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคมในเรื่องของบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ในเชิงสัญลักษณ์ ของศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าและผลงานจิตรกรรมที่สร้างสรรค์ใหม่

แนวคิดทฤษฎีภาษาของตำนานปรัมปรา โครงสร้างตำนาน (The Structural Study of Myth)

ศิริพร ณ ถลาง (2557, 285-286) กล่าวว่า ในเชิงหลักการของตำนานปรัมปรากับดนตรีมีลักษณะคล้ายกันอยู่มาก กล่าวคือ ทั้งตำนานปรัมปราและดนตรีเป็นภาษาที่ผู้แต่งพยายามสื่อความหมายกับผู้ฟัง เปรียบเทียบว่าตำนานปรัมปราและเพลงดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมเปรียบเสมือนวาทกรรมผู้วางออกแบบโครงร่าง ซึ่งมีผู้ฟังที่กลายเป็นผู้ร่วมเล่นอยู่ในทีม เลวี สเตราส์ จึงเปรียบเทียบการจะเข้าใจสารจากตำนานปรัมปราว่า เหมือนกับการเข้าใจอารมณ์ของเพลงคลาสสิก โดยอุปมาว่า “การอ่านสารจากตำนานปรัมปรา ต้องอ่านเหมือนการอ่านโน้ตดนตรีในวงออเคสตรา (ซึ่งเป็นโน้ตที่วาทกรรม ใช้ในการนำวง เพราะจะมีโน้ตของเครื่องดนตรีทุกชนิดรวมอยู่ในหน้าเดียวกัน-ผู้เขียน) เลวี สเตราส์ เปรียบเทียบต่อไปอีกว่า เวลาเราอ่านนวนิยายหรืออ่านหนังสือพิมพ์ มักจะอ่าน

เอาเรื่อง เพื่อติดตามเหตุการณ์ในเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบตามลำดับ แต่การอ่านตำนานปรัมปรา นอกจากจะอ่านเอาเรื่องแบบนวนิยายหรือหนังสือพิมพ์โดย “อ่านจากซ้ายไปขวา” แล้วยังต้องอ่านแบบอ่านโน้ตดนตรีในวงออเคสตราด้วย คือ “ต้องอ่านจากบนลงล่าง” เพื่อให้ได้ยินเสียงประสานกันของเครื่องดนตรีชนิดอื่นด้วย จึงจะได้อารมณ์ของเพลง ผู้เขียนขอยกตัวอย่างหลักการดังกล่าวจากการวิเคราะห์ศิลปกรรมวิหารพระทรงม้า เช่น ท้าวขัตตุคาม ท้าวรามเทพ “อ่านจากซ้ายไปขวา” เป็นการอ่านแบบวิเคราะห์ หมายถึงชั้นของสวรรค์ “การอ่านจากบนลงล่าง” สวรรค์ โลกมนุษย์ พื้นดินบาดาล เป็นการอ่านแบบตีความ หมายถึงไตรภูมิ ซึ่งวิธีการนี้คล้ายกับการอ่านโน้ตเพลงตามที่ เลวี สเตราส์ ได้กล่าวไว้

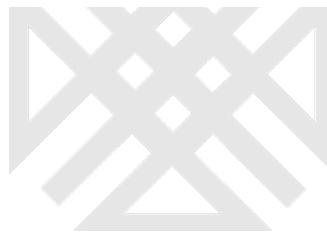
เหตุผลที่เลือกใช้แนวคิดทฤษฎีภาษาของตำนานปรัมปรา โครงสร้างตำนาน นำมาใช้ในการศึกษาในแง่มุมของการทำงานของทฤษฎีในส่วนของการอ่าน วิเคราะห์ และตีความตำนาน การทำความเข้าใจและถอดรหัสภาษาจากโครงสร้างของตำนาน เนื่องจากตำนานมีเนื้อหาและสัญลักษณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งทฤษฎีมีความสำคัญในเรื่องของการใช้วิเคราะห์และตีความ เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาผ่านสัญลักษณ์ของศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและนำหลักการมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับชุมชน

แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology Theory)

สุภาวค์ จันทวานิช (2559, 218) กล่าวว่า แนวคิดสัญวิทยา (semiology) หรือสัญศาสตร์ (se-miotics) คือวิชาที่ศึกษากระบวนการสื่อความหมาย โดยพิจารณาธรรมชาติของหน่วยสื่อความหมายและขั้นตอนในการทำงานของมัน เพื่อทำความเข้าใจว่า ความหมายถูกสื่อออกมาได้อย่างไร ในทฤษฎีโครงสร้างนิยม หน่วยสื่อความหมายจะสัมพันธ์โยงใยระหว่างกัน ประกอบเป็นโครงสร้างขององค์รวมแต่ละหน่วยจึงจะมีค่าสื่อความหมายขึ้นมาได้สัญญาณ (sign) คือ หน่วยสื่อความหมายประกอบด้วย 2 ส่วน คือ สิ่งที่เราใช้เรียกหรือเขียนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คือ รูปสัญญาณ (signifier) กับสิ่งที่เป็นความหมายที่สื่อออกมาหรือความหมายสัญญาณ (signified) ความคิดนี้ เดอ โซซูร์ นักภาษาศาสตร์อีกคนหนึ่งได้เสนอไว้ก่อนแล้ว ในกรณีของภาษาสัญญาณ คือ ถ้อยคำ รูปสัญญาณ คือ เสียงหรือตัวหนังสือ และความหมายสัญญาณ คือ แนวคิดที่เราเข้าใจจากถ้อยคำนั้น

เหตุผลที่เลือกใช้แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา นำมาใช้ในการศึกษาในแง่มุมของการทำงานของทฤษฎีในส่วนของการวิเคราะห์และตีความสัญลักษณ์ในเรื่องความหมายตรง ความหมายแฝง และสัญญาณ เพื่อให้เข้าใจความหมายและเป้าหมายในเชิงสัญลักษณ์

สรุปความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยาสู่การนำไปใช้ถอดรื้อโครงสร้างตำนานเมืองนครศรีธรรมราช จากแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม แนวคิดทฤษฎีภาษาของตำนานปรัมปรา โครงสร้างตำนาน และแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา มีความสำคัญในส่วนของการวิเคราะห์และตีความศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถอธิบายความสำคัญของทฤษฎีในการนำไปใช้ในการวิจัย ดังนี้ แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เป็นแนวคิดที่ทำให้เข้าใจโครงสร้างโดยรวมของสังคม ซึ่งองค์ประกอบของเมืองนครศรีธรรมราช

ประกอบไปด้วย สถาบันครอบครัว สถาบันพิธีกรรม สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา สถาบันอาชีพ และสถาบันเศรษฐกิจ เป็นต้น แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมเป็นต้นทางให้เข้าใจความหมาย สังคมที่กำลังวิเคราะห์ความหมายศิลปกรรมในขั้นต้น ส่วนแนวคิดทฤษฎีภาษาของตำนานปรัมปรา โครงสร้างตำนาน เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับคติชนวิทยา ที่ช่วยในการศึกษาในเรื่องของวิธีการอ่าน ตำนาน “การอ่านแบบอ่านจากซ้ายไปขวา” “การอ่านจากแถวบนลงมาแถวล่าง” และ “อ่านทุกแถว พร้อมกันในเวลาเดียว” ซึ่งหมายถึงการตีความ เพื่อถอดสาระใจความสำคัญ ความเข้าใจของ บรรพบุรุษที่ซ่อนอยู่ในตำนาน และความสำคัญของแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา เนื่องจากตำนาน นครศรีธรรมราชนอกจากจะมีสัญลักษณ์จากเรื่องเล่าของภาษาแล้ว สัญลักษณ์ทางศิลปกรรมยังเป็นรหัสสำคัญในการวิเคราะห์เพื่อตีความทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง และหลักการ ทฤษฎีมีความสำคัญในส่วนของการขั้นตอนการวิจัยในขั้นที่ 2 ในส่วนของการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ ภายใต้เนื้อหาของชุมชน เรื่องของการวางองค์ประกอบและโครงสร้างกลยุทธ์ในการสร้างสรรค์ผลงาน จิตรกรรม

จากคำถามการวิจัยในส่วนที่ 2 มีวิธีการสร้างกระบวนการคิดที่เหนือจริงทางทัศนศิลป์ร่วมสมัย เพื่อสนับสนุนอธิบายวิธีอย่างไร ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ เป็นผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่มีสัญลักษณ์ เนื้อหา และรูปแบบในการทำงาน โดยมีแนวคิดทฤษฎีองค์ ประกอบของศิลปะของศาสตราจารย์เกียรติคุณ ชลูด นิ่มเสมอ และแนวคิดทฤษฎีรูปแบบงานศิลปะ ลัทธิเหนือจริง (Surrealism) จากประวัติศาสตร์ศิลปะของ วุฒิ วัฒนสิน

แนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะ (Composition of Art)

ชลูด นิ่มเสมอ (2557, น. 30-31) กล่าวว่า ศิลปะนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้แก่โครงสร้างทางวัตถุที่มองเห็นได้หรือรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสส่วนหนึ่ง กับส่วนที่เป็นการแสดงออกอันเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างทางวัตถุนั้นอีกส่วนหนึ่ง

ถ้าพิจารณาตามความหมายของศิลปะที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด หรือความงาม ก็จะเห็นได้ว่าศิลปะนั้นมีองค์ประกอบ ที่สำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้แก่โครงสร้างทางวัตถุที่มองเห็นได้ หรือรับรู้ได้ด้วย ประสาทสัมผัสส่วนหนึ่ง กับส่วนที่เป็นการแสดงออก อันเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างทางวัตถุนั้นอีก ส่วนหนึ่ง เรียกว่าองค์ประกอบส่วนแรกว่ารูปทรง (Form) หรือองค์ประกอบทางรูปธรรมและเรียกส่วน หลังว่าเนื้อหา (Content) หรือองค์ประกอบทางนามธรรม ดังนั้น องค์ประกอบที่เป็นโครงสร้างหลัก ของศิลปะก็คือ รูปทรง กับ เนื้อหา

รูปทรง คือ สิ่งที่มองเห็นได้ในทัศนศิลป์ เป็นส่วนที่ศิลปินสร้างขึ้นด้วยการประสานกันอย่าง มีเอกภาพของทัศนธาตุ (Visual Elements) ซึ่งได้แก่ เส้น น้ำหนักอ่อนแก่ของขาว-ดำ ที่ว่าง สี และ ลักษณะพื้นผิว รูปทรง ให้ความพอใจต่อความรู้สึกสัมผัส เป็นความสุขทางตา พร้อมกันนั้นก็สร้าง เนื้อหาให้กับตัวรูปทรงเอง และเป็นสัญลักษณ์ให้แก่อารมณ์ ความรู้สึกหรือปัญญาความคิดที่เกิดขึ้น ในจิตด้วย ถ้าจะเปรียบกับชีวิต รูปทรง คือ ส่วนที่เป็นกาย เนื้อหา คือ ส่วนที่เป็นใจ รูปทรง กับ เนื้อหา

จึงไม่อาจแยกจากกันได้ ในงานศิลปะที่ดีทั้งสองส่วนนี้ จะรวมเป็นสิ่งเดียวกัน ถ้าแยกกันความเป็นเอกภาพก็ถูกทำลาย ชีวิตของศิลปะก็ไม่อาจอุบัติขึ้นได้

รูปทรงมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นโครงสร้างทางรูป และส่วนที่เป็นโครงสร้างทางวัตถุ ส่วนที่เป็นโครงสร้างทางรูป ได้แก่ ทัศนธาตุที่รวมตัวกันอย่างมีเอกภาพ ส่วนที่เป็นโครงสร้างทางวัตถุ ได้แก่ วัสดุที่ใช้ในการสร้างรูป เช่น สี ดินเหนียว หิน ไม้ กระดาษ ผ้าโลหะ ฯลฯ และเทคนิคที่ใช้กับวัสดุเหล่านั้น เช่น การระบาย การปั้น การสลัก การแกะ การตัดปะ การทอ การเชื่อมต่อ ฯลฯ เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคงทนถาวรของผลงานและความแนบเนียนของฝีมือ องค์ประกอบที่เป็นโครงสร้างของรูปทรง ซึ่งได้แก่ การประสานกันอย่างมีเอกภาพของทัศนธาตุนี้เป็นส่วนสำคัญที่สุด เพราะเท่ากับเป็นกายของงานศิลปะ ถ้าศิลปินสร้างรูปทรงให้มีเอกภาพไม่ได้หรือไม่สมบูรณ์ รูปทรงนั้นก็ขาดชีวิต ขาดเนื้อหา ไม่สามารถจะแปลหรือสื่อความหมายใด ๆ ได้

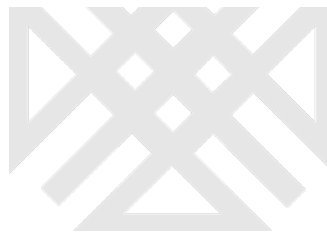
เนื้อหา คือ องค์ประกอบที่เป็นนามธรรม หรือโครงสร้างทางจิต ตรงกันข้ามกับส่วนที่เป็นรูปทรง หมายถึง ผลที่ได้รับจากงานศิลปะ ส่วนที่เป็นนามธรรมนี้ นอกจากเนื้อหาแล้ว ยังมีเรื่อง (Subject) และแนวเรื่อง (Theme) รวมอยู่ด้วย ทั้งสามส่วนนี้ต่างก็มีความเชื่อมโยงและซ้อนทับกันอยู่ เรื่องกับเนื้อหาในงานบางประเภทเกือบแยกจากกันไม่ออก แต่ในงานบางประเภทเกือบไม่เกี่ยวข้องกันเลย แนวเรื่อง คือ แนวทางของเรื่อง และเป็นต้นทางที่จะนำไปสู่เนื้อหา ซึ่งเป็นผลขั้นสุดท้าย เรื่องกับแนวเรื่องบางแห่งมีความหมายต่างกันไม่มากนัก โดยทั่วไปอาจใช้แทนกันได้

เหตุผลที่เลือกใช้แนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะ เนื่องจากเรื่องเล่าในชุมชนมีส่วนของสัญลักษณ์ (รูปทรง) และเนื้อหา หลักการทฤษฎีมีความสำคัญในการสร้างสรรค์และวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรม

แนวคิดทฤษฎีรูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริง (Surrealism)

วุฒิ วัฒนสิน (2552, น. 102) กล่าวว่า ศิลปะลัทธิเหนือจริง เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี 1920 ในคำอธิบายของหัวข้อ ทฤษฎีลัทธิเหนือจริง ของอังเดร เบรตอง (Andre Breton) จิตรกรและกวีชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า “จินตนาการเป็นส่วนสำคัญของการแสดงออก และจินตนาการนี้ คือจิตไร้สำนึกนั่นเอง จิตไร้สำนึกเป็นภาวะของความฝัน ที่มีกระบวนการต่อเนื่องกัน ซึ่งนำไปสู่การสร้างสรรค์ทางศิลปะได้” ซึ่งตรงกับทฤษฎีของ ซิกมันน์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) แห่งเวียนนา ผู้เน้นให้เห็นอำนาจแห่งความฝันและความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน และนำมารวมเป็นจิตใต้สำนึก (Subconscious Mind) ปราศจากความสัมพันธ์กับความจริงหรือความมีเหตุผล จึงเป็นความคิดฝันที่ประหลาดและมหัศจรรย์ แนวคิดของลัทธิเซอร์เรียลลิสม์ ศิลปะที่เกิดขึ้นได้จากจินตนาการและความประทับใจในอดีต เช่น ความรัก ความหวัง ความกลัว ฯลฯ ศิลปินจะสร้างสรรค์รูปแบบ แสงเงา และสีสันทันทีขึ้นมาเอง เพื่อให้ได้บรรยากาศที่ตนคิดคำนึงจะเป็นรูปแบบที่เหนือความจริง และไม่สามารถเป็นจริงได้ในโลกมนุษย์

เหตุผลที่เลือกใช้แนวคิดทฤษฎีศิลปะลัทธิเหนือจริง เนื่องจากเรื่องเล่าตำนานของชุมชนมีเนื้อเรื่องที่มีที่มาจากความเป็นจริงผสมผสานกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผี เทวดา สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ซึ่งเป็นเรื่องจินตนาการจากเรื่องเล่าตำนาน รูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริงจึงเป็นหลักการในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ เพื่อถ่ายทอดเรื่องเล่าที่มีความเป็นอุดมคติให้ออกมาเป็นรูปธรรมผ่านผลงานจิตรกรรมได้

สรุปความสำคัญของเรื่องจิตรกรรมร่วมสมัย ภายใต้กุศโลบายเมืองนครศรีธรรมราช

การศึกษาข้อมูลเนื้อหาเรื่องเล่าในชุมชน การศึกษาการวางโครงสร้างทางศิลปกรรมวิหาร พระทรงม้าและความรู้จากหลักการทฤษฎี ผู้การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมผ่านสัญลักษณ์และการวางองค์ประกอบศิลป์ มีความสำคัญจากการศึกษา เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม จากข้อมูลความรู้และแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวไป เป็นสิ่งสำคัญในการประกอบสร้างกุศโลบายอันดีงามในชุมชน ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย “ภายใต้กุศโลบายเมืองนครศรีธรรมราช”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์และเรียบเรียงมุขปาฐะชุมชน ประเพณีสารทเดือนสิบ กุศโลบายชาวบ้านเรื่องโจและเรื่องชุมชนร่วมสมัยของชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปใช้เป็นเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์ในชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์ศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากสาระสำคัญเชิงโครงสร้างและสัญลักษณ์ทางศิลปกรรมที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ตีความเนื้อหาและถอดความหมายนัยยะทางรูปความคิด
3. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานผ่านกระบวนการคิดที่เหนือจริงทางทัศนศิลป์ร่วมสมัย ในการสนับสนุนกุศโลบาย ผ่านเนื้อหาและสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากเนื้อหาเรื่องเล่ามุขปาฐะชุมชน ความเชื่อกุศโลบายชาวบ้าน และเรื่องราวของชุมชนในปัจจุบัน

วิธีการวิจัย

การวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 หาสาระของวิธีการ หาอัตลักษณ์จากศิลปกรรมต้นแบบและหาอัตลักษณ์ในเรื่องเล่าชุมชน

1. การหาสาระความรู้ของวิธีการวางโครงเรื่องจากศิลปกรรมต้นแบบ ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ ผู้การวิเคราะห์และตีความ เพื่อหาสาระสำคัญของโครงสร้างเนื้อหาจากการวิเคราะห์สัญลักษณ์จากหลักฐานทางศิลปกรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. การหาอัตลักษณ์ในเชิงเรื่องเล่าของชุมชน ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เรื่องเล่ามุขปาฐะของชุมชน ความเชื่อประเพณีสาทรเดือนสิบ กุศโลบายชาวบ้านเรื่องโจ และเรื่องชุมชนร่วมสมัย นำมาสรุปเนื้อหาของเรื่องเล่าที่ได้จากชุมชนและวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่า เรียบเรียงเป็นเนื้อหาคุศโลบายใหม่ สู่การแทนค่าในเชิงสัญลักษณ์และนำผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ไปสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ที่มีอัตลักษณ์เรื่องเล่าในชุมชนในลำดับต่อไป

ผู้วิจัยจึงสรุปวิธีการดำเนินการวิจัย ในส่วนที่ 1 อย่างเป็นลำดับขั้นตอนได้ ดังนี้

1. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เป็นการรวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสาร บทความ หนังสือและการศึกษาหลักฐานทางศิลปกรรม ที่เกี่ยวข้องกับตำนานเมืองนครศรีธรรมราช

1.1 การศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสาร บทความ หนังสือที่เกี่ยวข้อง เลือกรวบรวมประเด็นข้อมูลที่มีสาระสำคัญเชื่อมโยงกับหัวข้อวิจัย

1.2 การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เกี่ยวกับคุศโลบาย โครงสร้างของตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นความรู้จากนักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยคัดเลือกรวบรวมบุคคลที่เป็นผู้เรียบเรียงเอกสารตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และจากคำแนะนำต่อจากผู้ให้สัมภาษณ์

1.3 การศึกษาหลักฐานทางศิลปกรรม เป็นการลงพื้นที่สำรวจ สังเกตและรวบรวมข้อมูลจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสำรวจและสังเกตการณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

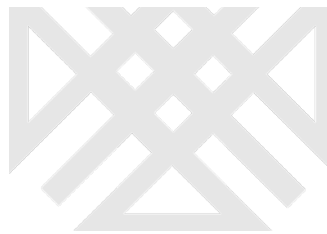
การวิจัยในครั้งนี้ สามารถแยกการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของภาคเอกสาร และส่วนของหลักฐานทางศิลปกรรม โดยใช้หลักการทฤษฎีสัญญาวิทยาและทฤษฎีโครงสร้างสังคม ในการออกแบบเครื่องมือการวิเคราะห์และสรุปผลที่ได้จากการวิจัยในส่วนเนื้อหาของเนื้อหา เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ให้ออกมาเป็นรูปธรรมในเชิงสัญลักษณ์ ในลำดับต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์

เป็นการนำองค์ความรู้จากวิธีการ คุศโลบายของศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นศิลปกรรมต้นแบบ มาสังเคราะห์ใช้กับเนื้อหาใหม่ในชุมชน ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถ่ายทอดออกมาเป็นงานทัศนศิลป์ในรูปแบบเหนือจริงและติดตั้งผลงานในสถานที่ วัดท่างาม ซึ่งเป็นวัดในชุมชน เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่าของชุมชนผ่านผลงานจิตรกรรม

ผู้วิจัยจึงสรุปวิธีการดำเนินการวิจัย ในส่วนที่ 2 อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ ผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่วัดท่างาม และ

ขออนุญาตใช้พื้นที่ในการเตรียมการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์เป็นขั้นตอนแรกในการดำเนินการวิจัย ก่อนการดำเนินการในส่วนที่ 1 ในแบบเบื้องต้น

2. สํารวจเก็บข้อมูลในเชิงภาพถ่ายในแต่ละส่วนจากสถานที่จริงและจากแผนที่ของวัดในการวิเคราะห์พื้นที่วัด ณ วัดท่างาม ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. การดำเนินงานเกี่ยวกับการทำภาพร่าง และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบภาพร่างต้นแบบ
4. การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม จากเนื้อหาและสัญลักษณ์ที่ได้จากชุมชน
5. การติดตั้งผลงานให้เชื่อมโยงกับพื้นที่ในวัดท่างาม และเผยแพร่ผลงานศิลปะในแนวเหนือจริงในชุมชน

ผลการวิจัย

การศึกษาจิตรกรรมร่วมสมัย : ภายใต้กุศโลบายเมืองนครศรีธรรมราช นำเสนอผลการศึกษาดำเนินการตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์และเรียบเรียงมุขปาฐะชุมชน ประเพณีสารทเดือนสิบ กุศโลบายชาวบ้าน เรื่องใจ และเรื่องชุมชนร่วมสมัยของชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปใช้เป็นเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์ในชุมชน

พบว่าข้อมูลเรื่องเล่ามีเนื้อหาผ่านความเชื่อและความศรัทธาของคนในชุมชน ที่จะนำไปใช้เป็นกุศโลบายใหม่ โดยมีเนื้อหาทั้งหมด 4 เรื่อง คือ เรื่องมุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่องความเชื่อประเพณีสารทเดือนสิบ เรื่องใจ และเรื่องชุมชนร่วมสมัย โดยมีข้อมูลเนื้อหาของเรื่อง ดังนี้

1. ข้อมูลเนื้อหาเรื่อง มุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่ามุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถูกเรียบเรียงขึ้นโดยผู้วิจัย เนื่องจากมุขปาฐะชุมชนเป็นเรื่องเล่าที่ยังไม่ได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จึงจำเป็นต้องถูกเรียบเรียงขึ้นจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน ซึ่งมีเนื้อหาจากเรื่องเล่า ดังนี้

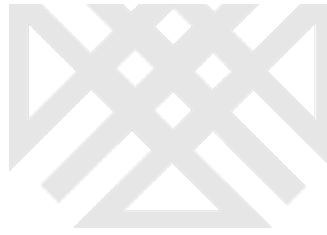
บ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านขุนน้ำมาจากชื่อของสายน้ำที่ไหลมาจากภูเขามียด้วยกัน 3 สาย หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าสายน้ำ 3 ขุน ไหลมาบรรจบรวมกัน มีสายท่าดี สายท่าใหญ่ และสายท่าจั่ว ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพาราเป็นหลัก และปลูกสวนผลไม้แบบสวนผสม เช่น มังคุด เงาะ จำปาตะ สะตอ ทุเรียน ฯลฯ ชุมชนมีวัดและโรงเรียนที่ชื่อเดียวกัน คือ “ท่างาม” วัดท่างามก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2368 ผู้บริจาคพื้นที่ในการสร้างวัด ชาวบ้านเรียกว่า แม่ใหญ่ ฉายาวิก วัดมีเนื้อที่ 25 ไร่ 2 งาน 5 ตารางวา ซึ่งหมายความว่าชุมชนแห่งนี้มีมาก่อนวัด วัดท่างามเคยเป็นที่ให้ความรู้ของคนในชุมชน หมายถึงเคย

เป็นทั้งสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นสถานที่สอนหนังสือ ต่อมาโรงเรียนได้แยกตัวออกไปจากวัด คือ โรงเรียนวัดท่างาม ในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ติดกับวัด

ชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันระหว่างชุมชน วัด และโรงเรียน ผู้คนในชุมชนจะเคารพนับถือพระในจังหวัดเป็นเหมือนสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและมักฝากเนื้อฝากตัวเป็นลูกหลาน แม้พระครูจะได้มรณภาพไปแล้ว คือ พระครูพิศิษฐ์อรรถการ (คล้าย จันทสุวณฺโณ) หรือ พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ และ พระครูสุนทรตตถกณฺ (นาค โชติพิโล) วัดดินดอน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช (หนูรัตน์ รัตนบุรี, สัมภาษณ์: 20 ธันวาคม 2562) ชุมชนบ้านขุนน้ำ มีเรื่องเล่ามุขปาฐะชุมชนที่เล่าสืบต่อกันมา ชุมชนมีความผูกพันกับสถานที่ ผู้คน และประวัติศาสตร์ชุมชน มีเนื้อความว่า ชุมชนมีลักษณะเป็นบ้านสวนอยู่ติดกับภูเขาชื่อ “ภูเขาหมากห้าย” ซึ่งมีตำนานเล่าว่า แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ “ห้วยภูเขาหมากห้าย” ชื่อ “มหาย” เป็นชื่อมงคลนาม ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานและน่าภูมิใจ กล่าวคือ “ประมาณปีพุทธศักราช 2000 เมืองนครศรีธรรมราช ต้องเผชิญกับศึกขวา โดยสลัดขวา กลุ่มหนึ่งเข้ามาปล้นเมืองได้สำเร็จ ทุกปีสลัดขวาจะมาเก็บส่วยไขเปิด ทำให้ชาวนครศรีธรรมราช ตกอยู่ในภาวะจำยอมมาหลายปี อยู่มาวันหนึ่งมีชายคนหนึ่งมาจากตำบลไชยมนตรี อำเภอมะเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชื่อว่า “พังพการ” มาขึ้นอาสารับกับสลัดขวา เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชพิจารณาข้อเสนอละแผนการสู้รบแล้ว จึงเห็นชอบและมอบหมายให้สู้รบได้ เมื่อสลัดขวายกกองทัพมา พังพการจึงนำกำลังเข้าไปหลอกล่อ และต่อสู้จนได้ชัยชนะที่บริเวณภูเขาสูงหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมือง เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจึงปูนบำเหน็จแก่พังพการ โดยยกที่ดินบริเวณหมู่บ้านเดิมของพังพการให้เป็นเขตปกครองของพังพการ เรียกว่า “ตำบลไชย มนตรี” และขนานนามภูเขาที่เป็นจุดชัยชนะนั้นว่า “ภูเขาหมากห้าย” บนภูเขาหมากห้ายมีลำห้วยที่เป็นน้ำใสเย็น และสะอาดปราศจากมลภาวะ ประกอบกับมีชื่อลำห้วยอันเป็นมงคลนาม ดังนั้นเมื่อมีพิธีการอภิเษกน้ำ เพื่อใช้ในพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ เจ้าผู้ครองนคร และพระพุทธรูปศาสนา จึงนิยมดักน้ำจากห้วยภูเขาหมากห้ายไปใช้ในพิธีกรรมดังกล่าวทุกครั้ง” (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2555 : ออนไลน์)

ภูเขาหมากห้าย ยังมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า “บนเขายังมีเจ้าป่าเจ้าเขาที่คอยปกป้องรักษาพื้นที่อยู่ 2 องค์ คือ ปู่เจ้าภูเขาหมากห้ายหรือตาขุนชัย และ ตาผ้าขาว สององค์นี้เป็นพี่น้องกัน เป็นเหมือนเทพ เทวดา ที่เป็นเจ้าที่เจ้าทางบนภูเขา นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับภูเขาวา ผู้คนที่ขึ้นไปบนภูเขาหมากห้าย ถ้าเจอบ่อน้ำจะโชคดี ชาวบ้านเรียกว่า “บ่อน้ำ-บ่อนก” ซึ่งถ้าไม่เดินหลงเข้าไป จะไม่พบเจอ และเชื่อว่าทุกคนจะได้พบเจอบ่อน้ำนี้ทุกคน” (หิโต สพานทอง, สัมภาษณ์: 22 ธันวาคม 2562) นอกจากนี้ ชุมชนบ้านขุนน้ำยังมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่ส่งต่อความเชื่อเรื่องเล่าผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ จากเพลงบอก เพลงร่ำวง บทหนึ่งตะลุง ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเอ่ยชื่อในการที่จะทำกิจกรรมใด ๆ ในครอบครัวหรือในชุมชนให้ลุล่วงไปได้ ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องเล่ามุขปาฐะชุมชน มีตัวละครที่ได้รับความเชื่อถือในชุมชนที่นอกเหนือจากเทวดาบนภูเขาหมากห้าย “ปู่เจ้าเขาหมากห้าย และ ตาผ้าขาว” ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อื่น ๆ ดังนี้

ตาหลวงสอง เป็น คนแก่ชรา คาดว่าเป็นหมอพื้นบ้านที่ชุมชนในสมัยก่อนให้ความเคารพนับถือ

ทวดน้ำตก เป็น เสือ อยู่ที่น้ำตกในป่า ก่อนที่เข้าป่าหรือไปหาปลาในน้ำตกต้องระลึกถึง เพราะเชื่อว่าปลาที่อยู่ในน้ำตกมีทวดน้ำตกเป็นเจ้าของที่เจ้าทางคอยปกป้องรักษาดูแลสถานที่ป่า ต้องขออนุญาตในการทำสิ่งต่าง ๆ

แม่แป้น เป็น ภูใหญ อยู่ที่บ้านชื่อ “หมู่บ้านบน” อีกร่างหนึ่งจะมีลักษณะเป็นผู้หญิงสวย ผอมยาว นุ่งสไบพาดเฉียง เวลาสิ่งของสูญหายหรือผู้คนสูญหาย จะมาบนบานศาลกล่าว

แม่วังหิน เป็น ภูใหญ่ อยู่ที่บ้านชื่อ “หมู่บ้านล่าง” ใกล้ลำคลองบริเวณวัดท่างาม อีกร่างหนึ่งจะมีลักษณะเป็นผู้หญิงสวย ผอมยาว นุ่งสไบพาดเฉียง เวลาสิ่งของสูญหายหรือผู้คนสูญหาย จะมาบนบานศาลกล่าว

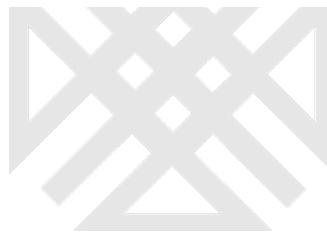
เนื่องจากชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรม และเป็นชุมชนที่รายล้อมไปด้วยธรรมชาติ ป่า ภูเขา ลำคลอง น้ำตก ในป่ามักจะมี ภู เสือ อยู่จริงในสมัยก่อน ซึ่งเสือจะอยู่ในป่า ส่วนภูจะลอยมาตามน้ำ ตอนลงเล่นน้ำในฤดูร้อน ต้องหันหน้าทวนน้ำเพราะภูจะลอยมาตามน้ำ ภู เสือ จะเข้า ถือว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัวในป่าสำหรับชาวบ้าน ผู้คนจึงตั้งศาลเพื่อให้สัตว์เหล่านี้เป็นเหมือนสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ในการคุ้มครองป้องกันและเตือนสติตน ในการเข้าป่าเพื่อประกอบอาชีพให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่าง ๆ ความเชื่อนี้สืบทอดผ่านเพลงร่ำวงและเพลงบอกจากรุ่นสู่รุ่น เนื้อเพลงตอนหนึ่งร้องว่า “แม่แป้น แม่วังหิน ทวดน้ำตก ตาขุนชัย ตาหลวงส่อง มาคุ้มครองเมื่อยามราตรี” เป็นการระลึกถึงในการทำพิธี เป็นขวัญและกำลังใจจากความเชื่อที่มีในชุมชน (มิตร เขาวนระธรรม, พัน เขาวนระธรรม, สัมภาษณ์: 25 ธันวาคม 2562)

2. ข้อมูลเนื้อหาเรื่อง ความเชื่อประเพณีสารทเดือนสิบ

ปรีชา นุ่นสุข (2540, 2) กล่าวว่า ประเพณีสารทเดือนสิบ สารท เป็นคำของอินเดีย ใช้เรียกฤดูใบไม้ร่วง ฤดูสารท เป็นฤดูเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ธัญญาหารของชาติที่อยู่ในดินแดนถัดเขตร้อนขึ้นไป เช่น ทวีปยุโรปตอนเหนือ ประเทศจีนและประเทศอินเดียที่อยู่ทางเหนือ เป็นต้น ส่วนประเทศไทยอยู่ในเขตร้อนของโลก จึงไม่มีฤดูที่มีลักษณะอย่างฤดูสารท วันเทศกาลสารทของไทยไม่ใช่เป็นฤดูใบไม้ร่วงหรือเป็นฤดูที่พืชพันธุ์ธัญชาติและผลไม้สุก เพราะข้าวยังไม่สุก ผลไม้ก็มีเพียงบางชนิดเท่านั้นที่สุกในฤดูนี้ แต่ในประเทศที่อยู่ถัดเขตร้อนขึ้นไป ดังกล่าวแล้ว ฤดูสารท เป็นฤดูที่น่ายินดีปรีดาในหมู่ประชาชน เพราะพืชพันธุ์ธัญชาติและต้นไม้ที่ปลูกไว้กำลังให้ผลเป็นครั้งแรก เขาจึงถือเป็นเทศกาลที่ควรรื่นเริงยินดี ในกรณีของชาวปักขใต้ของประเทศไทย ประเพณีสารทเดือนสิบ ก็เป็นประเพณีที่จัดขึ้นด้วยนัยที่ได้กล่าวมาเช่นเดียวกัน คือ เป็นเทศกาลที่เชิญบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วมากินเลี้ยงเนื่องด้วยผลเมื่อแรกได้เป็นสำคัญ และประเพณีนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นดินแดนที่มีความเป็นมายาวนาน และเก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศไทย ในบรรดาหัวเมืองที่มีอารยธรรมเก่าแก่ของประเทศไทยนั้น เมืองนครศรีธรรมราช (หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าเมืองนคร) จัดได้ว่าเป็นหัวเมืองที่สำคัญและมีอารยธรรมเก่าแก่มากเมืองหนึ่ง ในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในขณะนี้สามารถยืนยันได้ว่าตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา นครศรีธรรมราชได้ดำรงฐานะเป็นเมืองท่าที่เป็นศูนย์กลางทางการค้า

และศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ ด้วยเหตุดังกล่าวนครศรีธรรมราช จึงมีศิลปวัฒนธรรมหลายอย่างที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และเป็นต้นเค้าของศิลปวัฒนธรรม หลายอย่างในภูมิภาคนี้ด้วย ในบรรดาศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ ประเพณีสารทเดือนสิบนับเป็น ประเพณีหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของนครศรีธรรมราช และในระยะต่อมา ประเพณีนี้ได้แพร่กระจาย ไปยังบริเวณใกล้เคียง จนทั่วทั้งภาคใต้ของประเทศไทย แต่เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ไม่มีบริเวณใดที่จัด ประเพณีนี้ได้ยิ่งใหญ่เท่ากับที่ปฏิบัติกันในจังหวัดนครศรีธรรมราช จนได้มีการกล่าวขานกันจนติดปาก ไปทั่วประเทศไทยว่า “งานเดือนสิบเมืองนคร”

ปรีชา นุ่นสุข (2540, 12-16) กล่าวว่า คำว่า สารท เป็นภาษาบาลีมาจากคำว่า สรท “เกี่ยว กับเกิดในฤดูใบไม้ร่วงเทศกาลทำบุญสิ้นเดือนสิบ” ซึ่งตรงกับคำว่า ศรท ในภาษาสันสกฤต “ผลแรก ได้” มนุษย์ในสมัยโบราณที่ทำกิจกรรมเป็นอาชีพคือคือว่า เมื่อถึงฤดูสารท พืชพันธุ์ธัญชาติที่ปลูกไว้ ผลิดอกออกผลเป็นครั้งแรก ไม่ว่าจะเป็นข้าวหรือผลไม้จะต้องเก็บเกี่ยวเอาไปทำขนมเช่นพลี บูชาผี ปู่ย่าตายาย หรือเทพเจ้าที่ตนนับถือ เพื่อขอบคุณเทพเจ้าที่บันดาลให้ตนเก็บเกี่ยวพืชผลที่ได้ แล้วก็ เลี้ยงฉลองเพื่อแสดงความยินดีที่ไม่อดตาย พืชผลที่เก็บเกี่ยวในครั้งนี้ เรียกเป็นคำเฉพาะในภาษา อังกฤษว่า First Fruit หรือผลที่แรกได้ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง เปรต คงจะถือกันแพร่หลายใน อินเดียและมีมานาน ครั้นมีพระพุทธศาสนาแล้ว พุทธศาสนาจึงรับเอาเรื่องเก่าแก่สืบเนื่องกันมาช้านานนี้มาปฏิบัติในศาสนาด้วย เพื่อไม่ให้ขัดกับความนิยมที่คนทั่วไปเชื่อถือกันอยู่ แต่ก็เป็นว่าผู้ไป เกิดในแดนแห่งเปรต เป็นเพราะบาปกรรมที่ตนก่อไว้ อาจจะผ่อนผลกรรมนั้นให้เบาลงได้ ถ้าหากว่า ลูกหลาน ญาติมิตรทำบุญอุทิศข้าวปลาอาหารและปัจจัยอื่น ๆ ไปให้ ดังนั้น การทำบุญเลี้ยงพระที่ เรียกว่า ปุพพเปตพลี (คือพิธีเซ่นบรรพบุรุษที่ตายไปเป็นเปรต) หรือการทำบุญเป็นทักษิณาอุปาทาน (คือทำบุญอุทิศไปให้) คงจะมีความคลี่คลายมาจากเรื่องพิธีศราทธ หรือพิธีเลี้ยงพราหมณ์ของชาว อินเดียดั้งเดิมนั้น ดังความในพุทธประวัติที่กล่าวถึงการกระทำเปตพลีของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งกล่าวว่า พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าประเพณีดังกล่าว มีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้จึงทรงอนุญาต ให้อุบาสก อุบาสิกา กระทำต่อไปดังที่ปรากฏในพุทธประวัติ เล่ม 2 มัชฌิมนิคาเยปิฎกที่ 9 ตอน หนึ่งว่า “พระเจ้าพิมพิสารทรงทำปุพพเปตพลี ภายหลัง แต่ทรงนับถือพระพุทธศาสนาแล้วจะร่ายจะ อนุโลมตามธรรมเนียมของพราหมณ์ ยังเป็นเลื่องและถวายเป็นไทยธรรม แก่พระภิกษุสงฆ์แทนทำแก่ พราหมณ์ บางทีจะได้กราบทูลเรียนปฏิบัติ แต่ พระศาสดาแล้วก็ได้ ในวันทรงทำเปตพลีพระเจ้า พิมพิสาร เชิญเสด็จพระศาสดา พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ไปทรงอังคาส ที่พระราชนิเวศน์ พระสงฆ์ จันเสร็จแล้วทรงบริจจาคไทยธรรมต่าง ๆ รวมทั้งผ้าด้วย แก่พระภิกษุสงฆ์ แล้วทรงอุทิศบุรพบิดร พระ ศาสดาทรงอนุโมทนาด้วยคาถามีคำว่า “อทาสี เม อกา สี เม” เป็นต้น แปลความว่า ญาติที่ดีระลึกถึง อุปการะอันท่านทำแล้วในกาลก่อนว่าท่านได้ให้แล้วแก่เรา ท่านได้ทำแล้วแก่เรา ท่านเป็นญาติเป็น มิตร เป็นสาขาของเรา จึงให้ทักษิณา เพื่อเปรตชนไม่พึงทำการร้องไห้เศร้าโศก รำพันถึง เพราะการ อย่างนั้นไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เปรตชน ญาติทั้งหลายย่อมตั้งอยู่อย่างนั้นเอง ส่วนทักษิณานี้ ท่านทั้งหลายบริจจาคทำให้ตั้งไว้ในสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่เปรตชนนั้นโดย ฐานะสิ้นกาลนาน

ท่านทั้งหลาย ได้แสดงภูติธรรมนี้ด้วย ได้ทำบูชาเปรตชน ยิ่งด้วยได้เพิ่มกำลังให้แก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วย เป็นอันได้บุญไม่น้อยเลย” ประเพณีสารทเดือนสิบ ของเมืองนครศรีธรรมราช คงจะเกิดขึ้นตามพระพุทธานุญาตของพระพุทธองค์ และด้วยเหตุผลในทำนองเดียวกันกับที่ชาวอินเดียมีประเพณีเปตพลี เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุการี่นั่นเอง จากที่กล่าวมาแต่ต้นจะเห็นได้ว่า ประเพณีสารทเดือนสิบของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเทศกาลประกอบการทำบุญที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ด้วยเหตุผลที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช กล่าวคือ

ประการแรก ตามความเชื่อทางพุทธศาสนาเชื่อว่า ในปลายเดือนสิบนั้น ปู่ย่าตายายและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะคนที่มีบาปมากจะตกนรกซึ่งเรียกว่าเปรต (คือผู้ตายล่วงหน้าไปก่อน) จะได้รับการปล่อยตัวจากพญายม เพื่อให้ขึ้นมาพบญาติพี่น้องและลูกหลานของตนในเมืองมนุษย์ ในวันแรมค่ำหนึ่ง เดือนสิบ และให้กลับลงไปอยู่ในนรกดังเดิม ในวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ ดังนั้นในโอกาสที่ญาติพี่น้องที่ตกนรกได้ขึ้นมาเยี่ยมเยียนนี้เอง ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จึงพยายามที่จะหาอาหารต่าง ๆ ไปทำบุญตามวัดต่าง ๆ เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล แก่ผู้ที่ล่วงลับไป ที่ขึ้นมาจากนรก ทั้งนี้เพราะกลัวว่าญาติมิตรของตนที่ขึ้นมาจากนรกจะอดอยากหิวโหย โดยการทำบุญในวันแรกที่ผู้ล่วงลับขึ้นมาจากนรก คือ วันแรมค่ำหนึ่ง เดือนสิบ ซึ่งชาวนครศรีธรรมราชบางท้องถิ่นเรียกว่าวันห่มรับเล็ก ครั้นถึงกำหนดวันที่ผู้ล่วงลับจะต้องกลับลงไปอยู่ในนรกตามเดิม (คือวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ) จะมีการจัดทำพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลเป็นการส่งผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง ชาวนครศรีธรรมราชบางท้องถิ่นเรียกว่าวันห่มรับใหญ่

ประการที่สอง ในปลายเดือนสิบอันเป็นเทศกาลสารทนั้น เป็นระยะที่พืชพันธุ์ต่าง ๆ กำลังให้ผล ดังนั้น ชาวเมืองส่วนใหญ่ซึ่งมีอาชีพทางการเกษตร จะชื่นชมกับผลผลิตที่ตนสั่งลงทุนลงแรงมานานหลายเดือน การแสดงออกซึ่งความชื่นชมที่นิยมกระทำกัน คือ จัดทำบุญตามประเพณี ที่นครศรีธรรมราชเคยปฏิบัติต่อกันมาในงานบุญครั้งนี้ ชาวนครศรีธรรมราชมักเก็บเอาพืชผลของตนไปถวายพระสงฆ์ซึ่งเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงสภาพของพืชผลเหล่านั้น

ประเพณีการทำบุญโดยนำพืชผลไปถวายพระสงฆ์นั้น แม้ในเวลานอกเหนือประเพณีสารท ชาวนครศรีธรรมราช ก็กระทำกันดังจะเห็นได้จาก คำที่ผู้เฒ่าผู้แก่เตือนให้ลูกหลานนำพืชผลที่ออกครั้งแรกของพืชแต่ละต้นไปถวายพระสงฆ์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน ครอบครัว และยังประโยชน์ในการทำมาหากินในภายภาคหน้าสืบไป งานบุญที่วัดนี้จึงตรงกับประเพณีสารท ที่เป็นประเพณีทางศาสนา เพราะเวลาประจวบเข้าพอดี วันรับตายาย (ของบักขี้เต้) ก็คือวันเชิญตายายที่ตายไปแล้วมากินเลี้ยง ซึ่งไม่ต้องสงสัยว่ามากินเลี้ยงเนื่องด้วยผลเมื่อแรกได้

ประการที่สาม เพื่อเป็นการแสดงความสนุกสนานประจำปีร่วมกัน ชาวนครศรีธรรมราช มักนิยมชมชอบการละเล่นพื้นบ้าน งานรื่นเริง และงานสนุกสนานประเภทต่าง ๆ มาก ดังจะเห็นได้ว่า เมืองนครศรีธรรมราชมีการละเล่นพื้นเมืองและมหรสพประเภทต่าง ๆ มากมาย ลักษณะนี้นับว่าตรงกับลักษณะนิสัยของคนไทยนั่นเอง ดังนั้น เมื่อมีโอกาสที่พยายามหาทางจัดงานรื่นเริงทันที จังหวะที่ทำการบุญรับญาติผู้ล่วงลับ ที่ขึ้นมาจากนรก และการทำบุญในโอกาสที่รับผลผลิตทางเกษตรนี้ นับเป็น

จังหวะในการที่จะจัดงานรื่นเริงควบคู่กันกับประเพณีนั้นด้วย

ประการสุดท้าย เพื่อนำพืชผลต่าง ๆ ที่ชาวเมืองได้รับจากการเกษตรไปทำบุญสำหรับพระภิกษุ จะได้เก็บไว้เป็นเสบียงในระยษะฤดูฝน ซึ่งจะเริ่มในปลายเดือนสิบ เพราะเมืองนครศรีธรรมราชนั้น จะเริ่มเข้าสู่ฤดูฝนในปลายเดือนสิบ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ในระยษะมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เมืองนครศรีธรรมราชจะได้รับฝนด้วย เพราะมีแนวเทือกเขานครศรีธรรมราชกั้นอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเห็นว่าในระยษะฤดูฝนพระภิกษุจะบิณฑบาตยากลำบาก จึงนำเสบียงอาหารทั้งที่เป็นพืชผักและอาหารสำเร็จรูปจำพวกของแห้งไปถวายพระสงฆ์ไว้สำหรับบริโภคในฤดูฝน

การจัดหมัรับ ขึ้นแรกใส่ข้าวสารรองกระบุง แล้วใส่หอมกระเทียม พริกเกลือ กะปิ น้ำตาล ฯลฯ บรรดาเครื่องปรุงรส อาหารที่จำพวกอาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม และสำหรับประกอบอาหารคาวหวานที่เก็บไว้ได้นานเป็นพิเศษ เช่น มะพร้าว พักมัน กล้วย (ที่ยังไม่สุกงอม) อ้อย ข้าวโพด ตะไคร้ และพืชผักอื่น ๆ บรรดาเมื่อนั้น ของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันก๊าด (สมัยนั้นการไฟฟ้ายังไม่เจริญ) ได้ไม่ขาดไฟ หม้อกระทะ ถ้วยชาม เข็มด้ายเครื่องใช้ในเขียนหมาก ได้แก่ หมากพลู กานพลู การบูร พิมเสน สีเสียด ปูน ยาเส้น บุหรี่ ยาสามัญประจำบ้าน ฐูปเทียน เป็นต้น ถัดขึ้นมาก็ใส่สิ่งอันเป็นหัวใจของหมัรับ คือ ขนม 5 อย่าง อันเป็นเอกลักษณ์บุญสารเดือนสิบของชาวเมืองนครศรีธรรมราชโดยเฉพาะ ได้แก่

ขนมพอง ซึ่งมีความพองลอย มุ่งหมายจะอุทิศส่งให้เป็นแพสำหรับบุรพชนใช้ล่องข้ามห้วงมหรรณพ ตามคติของพระพุทธศาสนา

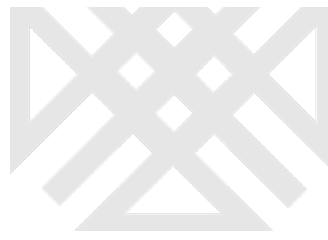
ขนมลา เป็นแพพรณ เครื่องนุ่งห่ม ขนมกง (ขนมไข่ปลา) เป็นเครื่องประดับ

ขนมติ๋ม เป็นเงินเบี้ย สำหรับใช้สอย ขนมบ้า สำหรับ บุรพชนได้ใช้เล่นสะบ้าต้อนรับสงกรานต์

ความเชื่อประเพณีสารทเดือนสิบ แม้ว่าประเพณีสารทเดือนสิบจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตามหลักการแห่งวิวัฒนาการก็ตาม แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงรูปไปนั้นล้วนเป็นเพียงองค์ประกอบย่อยของประเพณีเท่านั้น โดยเฉพาะในส่วนของการรื่นเริงที่จัดเข้ามาประกอบประเพณี แต่ในส่วนของการของประเพณียังคงเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามองค์ประกอบย่อย ดังกล่าวมา โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายอันเป็นหัวใจของประเพณี ที่ต้องการทำบุญกุศลเพื่ออุทิศส่วนกุศล แด่บรรพชนด้วยความกตัญญูรู้คุณเป็นสำคัญ

3. ข้อมูลเนื้อหาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องโจ

ความเชื่อเรื่องโจ (ภูมิปัญญาชาวบ้าน) ความเชื่อเรื่องโจของจังหวัดนครศรีธรรมราช คติความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติที่จะบันดาลให้เกิดผลต่าง ๆ ต่อมนุษย์นั้นมีมานานแล้ว อาจเรียกว่าควบคู่มาับสังคมมนุษย์ก็ได้ สาเหตุสำคัญอยู่ที่ปัญหาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และมนุษย์ไม่สามารถจะแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการนั้น ๆ ได้ จึงพยายามคิดหาวิธีการแก้ปัญหา ๆ แต่ด้วยมนุษย์ยังด้อยประสบการณ์และความรู้จึงคาดเดาเอาว่า ตัวการที่ก่อให้เกิดปัญหา คือ ผีหรือวิญญาณ ที่มีอิทธิฤทธิ์ ดังนั้น จึงได้อาศัยผีหรือวิญญาณนั้น ๆ มาเป็นตัวช่วย

เมื่ออาศัยผีหรือวิญญาณเป็นตัวช่วยมาเป็นระยะเวลายาวนานนับพันปีหรือมากกว่า ซึ่งวิธีการนั้นจะช่วยได้หรือไม่ก็ตาม ความเชื่อนั้นก็จะฝังรากหยั่งลึกอยู่ในตัวมนุษย์ แม้การศึกษาจะได้พัฒนาสูงขึ้น วิทยาศาสตร์ได้เจริญก้าวหน้าขึ้น แต่ด้วยความเชื่อที่ฝังอยู่และสืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน จึงยากที่จะสลัดให้หมดไปได้ ดังเช่นที่พบเห็นเป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน สภาพปัจจุบัน ของคติความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของคนไทยพบได้ดาษดื่น ทั้งที่พบเห็นเมื่อเราเดินทางไปในท้องที่ชุมชนต่าง ๆ

ประวัติ ใจ

ใจมาจากคำว่า จูโจม การบุกรุก การละเมิดสิทธิของผู้อื่น การใส่ใจในท้องที่ภาคใต้ ถือว่าเป็นของขลัง มีความศักดิ์สิทธิ์ให้โทษ ได้เอามาใช้เป็นเครื่องหมายห้ามคนทำอันตรายต่อทรัพย์สิน ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับพืชผักต้นไม้ การทำใจเป็นของขลังมีวิธีพิสดารแตกต่างกันออกไปตามชนิดของใจ เช่น ใจผึ้ง ใจแขวน ใจบอก ใจพรก (กะลา) ใจตอก ใจหลอก เป็นต้น (ใจหลอกไม่ได้ทำพิธีกรรม) การใส่ใจจะเน้นเรื่องการป้องกันผลไม้มากกว่าต้นไม้หรือป่าไม้ แต่อาจมีส่วนเชื่อมอำนาจในเชิงอนุรักษ์ และป้องกันการทำลายป่าไม้ได้บ้างในบางกรณี ส่วนมากชาวบ้านจะใช้เครื่องหมายนี้ในสวนของตนเองป้องกันการลักขโมย เพราะเชื่อกันว่าใครลักขโมยผลไม้ที่ใส่ใจ จะทำให้เกิดอาการไม่สบายต่าง ๆ หรืออาจถึงตายได้จากอาถรรพณ์เวทมนต์คาถาที่ลงยันต์ในหนังวัวควายแห้ง สำหรับต้นไม้ในป่าที่ให้ผลและชาวบ้านบางคนเข้าไปจับจองโดยการปักก่าและยังใส่ใจกำกับไว้อีกชั้นหนึ่งก็มีบ้างเหมือนกัน สำหรับความเชื่อเรื่องใจ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีใจที่ไว้ป้องกันคนขโมยผลไม้อยู่ 3 ชนิด

ใจบอก ลักษณะของใจบอก ที่ชาวบ้านรู้จักและคุ้นเคยโดยทั่วไปนั้น ใจบอกทำมาจากกระบอกไม้ไผ่ตายพราย คือ ต้นไม้ไผ่ที่ตายทั้งลำอยู่กลางกอตัดมาปล้องหนึ่งตัดหัวตัดปลายเอาข้อออกทั้ง 4 ด้าน โดยรอบ ในกระบอกบรรจุหนังวัวหนังควายแห้งตายขาด มีขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร ยาว 5 เซนติเมตร หรือขึ้นใหญ่กว่านั้นใส่ลงไปในกระบอก ก่อนใส่กระบอกได้ลงยันต์เขียนคาถากำกับไว้ที่หนังวัวหนังควายแห้งตายขาด แล้วจึงอธิษฐานว่าหากผู้หนึ่งผู้ใดมาเอาสิ่งของนี้ไปกินโดยไม่ได้ออกกล่าว ขอให้ท้องของผู้นั้นพอง

ใจพรก ลักษณะของใจพรก ที่มีอยู่ทั่วไปนั้นจะมีลักษณะทำด้วยกะลามะพร้าวตัวเอง ซึ่งการทำใจพรก ก็ไม่ยากอะไรเพียงแค่หากลามะพร้าวที่อยู่ใกล้บ้านและเป็นวัสดุที่หาได้ง่าย แต่การทำใจด้วยกลานั้นต้องเลือกฝาของตัวผู้ที่มีขนาดเดียวกันให้ได้ 2 ฝา แล้วก็ประกบให้ติดกัน แล้วร้อยรูทั้ง 2 เข้าด้วยกัน โดยใช้เชือกกล้วยประกอบเข้าด้วยกัน ส่วนคาถาผูกใจนั้นไม่ยากอะไร เพียงแต่กล่าวว่า “ใจเอย ใจจอก บอกแล้วให้เข้า ใจเอยใจเจ้า เข้าแล้วอย่าออก” คาถาแก้ใจ ว่าดังนี้ “บอกแล้วให้กลับด้วย นะโมพุทธานะ นะเอ พระเจ้า 5 พระองค์จึงมาช่วยโปรดให้ออกกละลายด้วยนะโมพุทธานะ”

ใจหลอก ลักษณะใจหลอกเป็นการขู่ กันขโมยมาเอาสิ่งของในบริเวณเรือสวนไร่นาของตนจึงทำใจไปแขวนไว้ที่พืชพันธุ์ธัญญาหารของตน ถ้าโดนใจหลอกถูกแล้วแก้ไม่ได้แม้แต่เจ้าของก็โดน มีวิธีป้องกันการถูกใจหลอก คือ สำนวญดูว่าบนต้นไม้มีใจแขวนอยู่แล้ว เขามีดตัดใจที่แขวนไว้

เอาไปทิ้งให้พ้นจากอาณาบริเวณต้นไม้นั้น แล้วจึงจะมากีบเอาสิ่งของเหล่านั้นได้ ลักษณะโจ โจทำจากกระบอกไม้ไผ่เอาปูนและหมากมาทาที่กระบอก โดยทำเครื่องหมายต่าง ๆ เช่น รูปตุ๊กตา กะโหลกไขว้ เป็นต้น

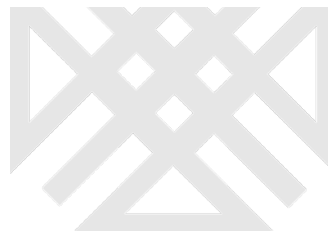
ความเชื่อเรื่องโจ เป็นความเชื่ออีกมิติหนึ่งที่มีอยู่หลาย ๆ ความเชื่อ ที่ฝังลึกในรากฐานของจิตใจชาวบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องโจ ถือเป็นวิถีคิดที่ฉลาดในเชิงไสยศาสตร์และบวกกับภูมิปัญญาของตน เป็นกุศโลบายเพื่อไว้ป้องกันสิทธิทรัพย์สินของตนเกี่ยวกับพืชผลไม้ เป็นการห้ามปรามอันถือวิสาสะหากเก็บเอาไปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของ (พระไพโรจน์ อดุล, 2556: ออนไลน์)

4. ข้อมูลเนื้อหาเรื่อง ชุมชนร่วมสมัย

ชุมชนร่วมสมัย มาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง ปี พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นผลพวงมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ที่ส่งผลกระทบต่อเรื่องสาธารณสุขหรือสุขภาพและเรื่องของเศรษฐกิจ การปรับตัวของชุมชนที่จะข้ามผ่านวิกฤตในครั้งนี้ เรื่องราวที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นเรื่องของความศรัทธาของสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจโดยใช้ตัวแทน “ไอ้ไข่” ที่ทำให้เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นที่รู้จักจากแรงศรัทธา เนื่องจากความเชื่อ “ขอได้ ไหว้รับ” สัญลักษณ์ไอ้ไข่เป็นภาพแทนในเรื่องของเศรษฐกิจและความหวัง ภาพไอ้ไข่มอบเครื่องมือในการประกอบอาชีพในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่ถูกถ่ายทอดเป็นกุศโลบาย เพื่อให้เกิดการตระหนักคิดในเรื่องความเชื่อมั่นต่ออาชีพและพึ่งพาตนเอง หมายถึงความศรัทธาและการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเป็นสิ่งสำคัญ ในสถานการณ์ปัจจุบันเรื่องการเยียวยาจิตใจด้วยกิจกรรมที่สามารถทำอยู่บ้านได้ เช่น การปลูกไม้ประดับหรือกิจกรรมอื่น ๆ และประเด็นเรื่องของการรับข้อมูลจากการสื่อสารในโลกออนไลน์ที่เป็นทั้งประโยชน์และไร้ประโยชน์ ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองการใช้สื่อออนไลน์ที่เป็นเหมือนการตรวจสอบพฤติกรรมความเป็นไปของผู้คน การเตือนสติของการใช้สื่อผสมผสานกับเรื่องบาป-บุญ ในโลกเสมือนจริง เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ เป็นต้น ซึ่งนิยามสิ่งนี้ว่า “เวรกรรมร่วมสมัยในโลกเสมือนจริง” ที่คล้ายกับความเชื่อในภพภูมิในมิติที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ในโลกปัจจุบันเพื่อให้ชาวบ้านตระหนักต่อผลจากการกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ จากในชีวิตจริงและในโลกเสมือนจริงจากชีวิตประจำวัน (พระครูเหมเจติยาภิบาล, สัมภาษณ์: 11 สิงหาคม 2564)

ผลการวิเคราะห์ศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากสาระสำคัญเชิงโครงสร้างและสัญลักษณ์ทางศิลปกรรมที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ดีความเนื้อหาและถอดความหมายนัยยะทางรูปความคิด

พบว่าศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีการวางสัญลักษณ์ตามโครงสร้างหน้าที่นิยม ตามโครงสร้างสังคมประกอบด้วย สถาบันพิธีกรรม สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา สถาบันอาชีพ และสถาบันเศรษฐกิจ และมีการวางองค์ประกอบศิลปตามลำดับชั้นแบบไตรภูมิ คือ จักรวาล สวรรค์ โลกมนุษย์ พื้นดิน และบาดาล ศิลปกรรมสื่อความหมายและถ่ายทอดความเป็นเอกภาพของเมืองนครศรีธรรมราชผ่านสัญลักษณ์ของศิลปกรรม

วิหารพระทรงม้า โดยมีรายละเอียดผลลการวิเคราะห์และการนำความรู้ไปเทียบเคียงและประยุกต์ใช้กับเนื้อหาเรื่องเล่าใหม่ในชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจี้ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าและการเทียบเคียงข้อมูลกับเนื้อหาเรื่องเล่าของชุมชน

หากเดินเข้าไปในวิหารพระทรงม้า (วิหารพระมหาภิเนษกรมณ) นอกจากเห็นภาพประติมากรรมปูนปั้นที่สวยงาม ซึ่งมีสาระว่าด้วยการเสด็จออกบรรพชาของพระสิทธัตถะแล้ว ที่บันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ยังมีประติมากรรมปูนปั้นลอยตัว ที่จัดว่าโดดเด่นและแปลกตาอยู่อีก 4 อย่าง คือ ยักษ์ ครุฑ นาค และสิงห์ แต่ละอย่างมีจำนวนและมีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังนี้

1. **ยักษ์ มี 2 ตน** ชื่อท้าวเวฬุราช ยืนตรงเชิงบันไดด้านซ้ายและท้าวเวฬุวรรณ ยืนตรงเชิงบันไดด้านขวา
 2. **ครุฑ มี 2 ตัว** ชื่อท้าววิรุฬหก เกาะอยู่เหนือบันไดด้านซ้ายและท้าววิรุฬปักข์ เกาะอยู่เหนือบันไดด้านขวา
 3. **นาค มี 2 ตัว** ชื่อท้าวทตตรฐมหาราช อยู่เชิงบันไดด้านซ้ายและท้าวทตตรฐราช อยู่เชิงบันไดด้านขวา
 4. **สิงห์ มี 6 ตัว (3 คู่)** ยืนขนานข้างราวบันไดทั้งด้านซ้ายและขวา คู่ล่างเป็นสิงห์แดงยืนท่าทางสงบ คู่กลางเป็นสิงห์เหลือง นั่งเหยียบปากชุกุคำราม และคู่บนเป็นสิงห์ดำ นั่งยกสองขาหน้า อ้าปากกว้างประดุจส่งเสียงคำราม
- ชื่อของยักษ์ ครุฑ และนาค ดูสอดคล้องกับชื่อ “ท้าวจตุโลกบาล” ซึ่งเป็นเทวดาผู้ดูแลเมืองใหญ่ทั้งสี่ทิศรอบเขาพระสุเมรุ ดังที่ปรากฏในวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” หรือ “ไตรภูมิอภินิหาร” ยักษ์ ครุฑ นาค สิงห์ (ฉัตรชัย สุกระภาณูจน์, 2559: ออนไลน์)

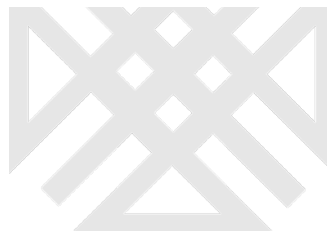
ภาพที่ 1 : ศิลปกรรมและประติมากรรมภายในวิหารพระทรงม้า
ที่มา : มนัสชัย รัตนบุรี (2562)

ในขั้นตอนนี้ เป็นการนำวิธีและองค์ความรู้ซึ่งเป็นผลจากการวิจัย “ศิลปกรรมต้นแบบ” คือ ศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการวิเคราะห์ แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ในเรื่อง “โครงสร้างสังคม” ผ่านสัญลักษณ์ของศิลปกรรม การวางองค์ประกอบศิลปะแบบจักรวาลวิทยาในมุมมองของ “ไตรภูมิ” และความคิดเรื่องตัวเชื่อมการวาง ลำดับชั้นของสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการนำมาสังเคราะห์เทียบเคียงในเชิง “สัญลักษณ์ชุมชน” เพื่อ ออกแบบสร้างสรรค์ใหม่กับเนื้อเรื่องของชุมชน จำนวน 4 เรื่อง คือ มุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ความเชื่อ เรื่องสารทเดือนสิบ ภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องโจ และชุมชนร่วมสมัย จากการนำข้อมูลมาออกแบบ เทียบเคียงได้ข้อสรุปตามตาราง การอ่านตารางผู้อ่านต้องอ่านจาก “ซ้ายไปขวา” จะมองเห็นความหมายในแต่ละลำดับชั้น และการอ่านจาก “บนลงล่าง” หมายถึงการอ่านทุกแถวพร้อมกัน ก็จะเห็น โครงสร้างสังคมและการวางองค์ประกอบศิลปะแบบไตรภูมิของศิลปกรรมและสัญลักษณ์ชุมชน การเปรียบเทียบมีความสำคัญในเรื่องการวางโครงสร้างของเนื้อเรื่องใหม่ในชุมชน ซึ่งนำวิธีการมา ปรับใช้ในบางส่วนตามเป้าหมายยุคโลกาภิวัตน์ผ่านภาพผลงานจิตรกรรม

ตารางที่ 1 : ตารางเทียบเคียงศิลปกรรมวิหารพระทรงม้ากับเนื้อเรื่องของชุมชนในการสร้างสรรค์ ผลงานทัศนศิลป์ จากแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม

โครงสร้าง	องค์ประกอบศิลปะ	ศิลปกรรมต้นแบบ	สัญลักษณ์ชุมชน			
สังคม	ไตรภูมิ	ศิลปกรรมวิหารพระทรงม้า	1. มุขปาฐะชุมชน	2. สารทเดือนสิบ	3. โจ	4. ชุมชนร่วมสมัย
สถาบันศาสนา	จักรวาล	พระบรมธาตุ	พระบรมธาตุ	พระบรมธาตุ	พระบรมธาตุ	-
สถาบันพิธีกรรม (ความเชื่อ)	สวรรค์	พระนารายณ์	เจ้าเขา(ตาขุนชัย-ตาผ้าขาว)	เจ้าเขา(ตาขุนชัย-ตาผ้าขาว)	เจ้าเขา(ตาขุนชัย-ตาผ้าขาว)	พระนารายณ์
สถาบันพิธีกรรม/กษัตริย์	สวรรค์	ท้าวขัตตุคาม ท้าวรามเทพ	-	-	-	-
ตัวเชื่อมสวรรค์กับโลกมนุษย์		ท้าววิรุฬหก – ท้าววิรุฬหก	นกบินหลา	นกบินหลา	อีกา ค้างคาว	ไอโซ่
บุคคลสำคัญ	โลกมนุษย์	ท้าวเวสุธราช – ท้าวเวสุธรรณ	เศรษฐีบริจาที่สร้างวัด (แม่ใหญ่ ฉายาริก) พังพาท (ทหาร)	พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ และ พระครูสุนทร	ชาวบ้าน เด็กนักเรียน	ชาวบ้าน หมอหรือบุคลากรทางการแพทย์

ตัวเชื่อม		ไม่พบตัวเชื่อม แต่พบรอยต่อในวิถีชีวิตร่วมกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์				
สถาบัน อาชีพ	พื้นดิน	สัตว์หิมพานต์ใน ฐานะทวาร บาล	งู (แม่แป้น-แม่ วังหิน) เสือ (ทวดน้ำตก)	งู (แม่แป้น-แม่ วังหิน) เสือ (ทวดน้ำตก)	งู (แม่แป้น-แม่ วัง หิน) เสือ (ทวดน้ำตก) และจะเข้	ไก่ชน
ตัวเชื่อม พื้นดินกับนรก บาดาล		ตัวเชื่อมใน ตัวเองพื้น นาค สามารถอยู่ ได้ทั้ง บาลและพื้นดิน	-	งู	งู	-
สถาบัน อาชีพ	บาดาล /นรก	นาค5เศียร (ท้าวทศรธรมหา ราช)	-	เปรต (นรก)	เปรต	พระยายมราช
อื่นๆ		-	-	-	-	โลกเสมือนจริง หรือสัญลักษณ์ ของสื่อออนไลน์ ในปัจจุบัน

ที่มา : มนัสชัย รัตนบุรี (2563)

การสร้างสรรคผลงานผ่านกระบวนการคิดที่เหนือจริงทางทัศนศิลป์ร่วมสมัย ในการ
สนับสนุนกุศโลบาย ผ่านเนื้อหาและสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากเนื้อหาเรื่องเล่า
มุขปาฐะชุมชน ความเชื่อ กุศโลบายชาวบ้าน และเรื่องราวของชุมชนในปัจจุบัน

พบว่าผลงานจิตรกรรมใช้กระบวนการคิดที่เหนือจริงของเรื่องเล่าในแบบอุดมคติ ผ่านเนื้อหา
และสัญลักษณ์ของชุมชน โดยใช้รูปแบบการสร้างสรรคงานจิตรกรรมและแนวคิดทฤษฎีรูปแบบงาน
ศิลปะลัทธิเหนือจริง ภาพผลงานจิตรกรรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสนับสนุนกุศโลบายอันดีงาม
ในการอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยมีรายละเอียดการสร้างสรรคและผลการวิเคราะห์ภาพผลงานจิตรกรรม
ด้วยหลักการและแนวคิดทฤษฎี ดังนี้

1. การสร้างภาพร่าง การตรวจแบบร่าง และการวิเคราะห์ภาพผลงาน

จากข้อสรุปจากการสังเคราะห์เนื้อหาและสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลในการสร้างภาพร่าง
จำนวน 4 เรื่อง คือ มุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ความเชื่อเรื่องสารทเดือนสิบ ภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง
โจ และชุมชนร่วมสมัย และการสร้างภาพร่างในงานสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์โดยใช้หลักการทฤษฎี
องค์ประกอบของศิลปะของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ชลูด นิ่มเสมอ นำมาเป็นหลักการในการสร้าง

ภาพร่างในเรื่องการวางองค์ประกอบในส่วนของเนื้อหา สัญลักษณ์ และทฤษฎีศิลปะลัทธิเหนือจริง (Surrealism) นำมาเป็นหลักการของรูปแบบงานศิลปกรรม

ภาพร่างมาจากหลักฐานทางศิลปกรรมส่วนหนึ่งที่เป็นแรงบันดาลใจ จากคำบอกเล่าในการสัมภาษณ์จากคนแก่คนเฒ่าในชุมชน และจากผลที่ได้จากการวิจัยสู่การตีความในการสร้างสรรค์จากผู้วิจัยเองอีกส่วนหนึ่ง ในการวิเคราะห์ภาพร่างนี้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ตำนานชุมชน เป็นผู้ที่ให้ข้อมูลในการวิเคราะห์ในความเป็นไปได้จากเรื่องเล่า จากหลักการความเหมาะสมตามชนบประเพณีวัฒนธรรมเดิมในชุมชน และการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์จะไปเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่วัดในชุมชน ดังนั้น พระ ชาวบ้าน และนักวิชาการในชุมชน ก็จะเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์ภาพร่าง จากการเห็นชอบร่วมกันในชุมชน และการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาหัวข้อ ที่เป็นผู้ให้คำชี้แนะและแนวทางตั้งแต่เริ่มแรก ถือว่าเป็นบุคคลที่จะให้ความเห็นในการเลือกต้นแบบภาพร่างในการสร้างสรรค์ในลำดับต่อไป

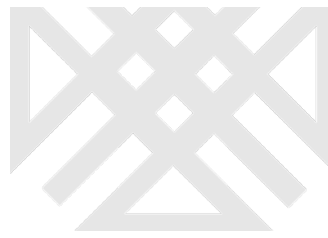
2. การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์

การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ เป็นการขยายแบบจากภาพร่างที่ผ่านความเห็นชอบในชุมชน โดยมีเนื้อหาจำนวน 4 เรื่อง คือ มุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ความเชื่อเรื่องสารทเดือนสิบ ภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง ใจ และชุมชนร่วมสมัย ซึ่งประกอบไปด้วย เนื้อหา รูปแบบ เทคนิควิธีการ และพื้นที่ร่วมในวัดที่มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดผลงานจากการวิจัย ผลงานจิตรกรรม ได้สร้างสรรค์ออกมา 4 ผลงาน ดังนี้

1. ภาพจิตรกรรม ตำนานบ้านขุนน้ำ จากเรื่องมุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ภาพจิตรกรรม รับตายาย (สารทเดือนสิบ) จากเรื่องความเชื่อประเพณีสารทเดือนสิบ
3. ภาพจิตรกรรม ใจ จากเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องใจ
4. ภาพจิตรกรรม ศรัทธาไอ้ไข่ (อย่าเจ็บ อย่าจน) จากเรื่องชุมชนร่วมสมัย ผลงานมีขนาด 190 X 135 เซนติเมตร เป็นผลงานจิตรกรรมด้วยเทคนิคสีอะคริลิคบนผืนผ้าใบ

3. การวิเคราะห์โครงสร้างทางรูป โครงสร้างทางเนื้อหา และรูปแบบผลงานจิตรกรรม การวิเคราะห์โครงสร้างทางรูปและโครงสร้างทางเนื้อหา โดย แนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะ ของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณชูลุด นิมเสมอ และ การวิเคราะห์รูปแบบผลงานจิตรกรรม โดย แนวคิดทฤษฎีรูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริง (Surrealism) ผลการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมจากแนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะ จากการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎี สิ่งที่ได้รับรู้ได้ในงานศิลปะ ในส่วนของโครงสร้างทางรูปหรือสัญลักษณ์ และโครงสร้างทางเนื้อหาในเรื่องเล่าที่ถูกเรียบเรียงขึ้น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกัน ที่จะทำให้การส่งสารหรือกุศโลบายที่สร้างขึ้นใหม่ในชุมชนผ่านภาษาของงานทัศนศิลป์เป็นสื่อจิตรกรรมร่วมกับสถานที่ในวัดท่างาม ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีแนวทางและหลักคิด จากแนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะ ในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์

แนวคิดทฤษฎีรูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริง (Surrealism) รูปแบบงานศิลปะ ที่มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาของเรื่อง และโครงสร้างทางรูปหรือสัญลักษณ์ จำเป็นในเรื่องที่ต้องศึกษา และวิเคราะห์หลักการแนวคิดทฤษฎี ในหลายส่วนที่สำคัญ เพื่อนำไปปรับใช้ ดังนี้

ส่วนของเนื้อหา เนื่องจากตำนานมีเนื้อเรื่องที่เกินจริง เป็นเรื่องเล่าที่ดูมหัศจรรย์ แม้การศึกษาวิจัยจะมีเรื่องของหลักเหตุผลและผล อาจมีความขัดแย้งในบางส่วนกันในศิลปะลัทธิเหนือจริง ซึ่งเนื้อหาเป็นเหมือนข้อมูลและแรงบันดาลใจในการสร้างภาพผลงานศิลปะ แต่เนื้อหาก็ยังต้องใช้จิตภาพ ในการสร้างสรรค์เป็นกระบวนการคิดที่เหนือจริงที่เป็นสมมุติภาวะ เป็นเหมือนพื้นที่ความฝัน ที่ได้จากเนื้อหาและเรื่องเล่า

ส่วนของรูปทรง รูปแบบผลงานมีลักษณะที่ประกอบรูปทรง เช่น คนผสมกับงู เสือผสมกับคน เป็นต้น ขนาดสัดส่วนที่อาจไม่ปกติ และสีเส้นที่มีความเกินปกติจากหลักความเป็นจริง ซึ่งการลงพื้นที่การบันทึกข้อมูลภาพถ่าย และประสบการณ์จากภูมิหลังของผู้วิจัยเองบางส่วนที่มีต่อเรื่องเล่าในชุมชน เพื่อไม่ให้ผลงานเสียอรรถรส เนื่องจากมีเหตุและผลเข้ามาเกี่ยวข้อง การปล่อยให้จิตไร้สำนึกทำงาน เพื่อให้ภาพผลงานออกมาเป็นรูปธรรม จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสัญลักษณ์ในผลงาน

ส่วนของการจัดวางองค์ประกอบ ตำแหน่งสัญลักษณ์ที่ดูผิดที่ผิดทางระหว่าง คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ ซึ่งเป็นมุมมองจากการวางองค์ประกอบที่อาจจะไม่ปกติตามหลักมุมมองพื้นที่ความเป็นจริง แต่เป็นโลกใหม่ เป็นโลกในเรื่องเล่า โลกในมิติของตำนานนั่นเอง

ผลการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมด้วยแนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะและแนวคิดทฤษฎีรูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริง มีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ภาพผลงานจิตรกรรมจำนวน 4 ภาพ ดังนี้

1.วิเคราะห์ภาพจิตรกรรมมุขปาฐะชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 2 : ตำนานบ้านขุนน้ำ , 190X135 cm. , acrylic on canvas

ที่มา : มนัสชัย รัตนบุรี (2564)

โครงสร้างทางรูป สัญลักษณ์ ถูกวางองค์ประกอบตามลำดับชั้นในแบบไตรภูมิ ดังนี้

ชั้นนิพพาน คือ พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

ชั้นสวรรค์ คือ เจ้าเขา(ตาขุนชัย-ตาผ้าขาว)

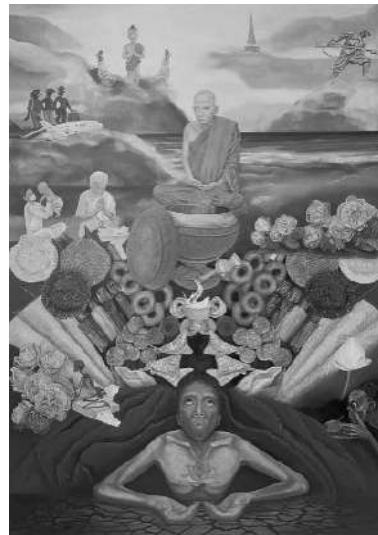
ตัวเชื่อมระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ คือ นกบินหลา

มนุษย์ (บุคคลสำคัญ) คือ เศรษฐีบริจาตที่สร้างวัด (แม่ใหญ่ ฉายาวิก)

ชั้นพื้นดิน คือ ภู (แม่แป้น-แม่วังหิน) เสือ (ทวดน้ำตก)

โครงสร้างทางเนื้อหา เนื้อหาเป็นการแสดงความเป็นเอกภาพผ่านเรื่องเล่าจากอัตลักษณ์ของชุมชนในแต่ละส่วนเป็นการสร้างจุดร่วม ความศรัทธาผ่านเรื่องเล่าตำนานอันดั่งงามในชุมชน ซึ่งภาพจิตรกรรมชิ้นนี้ใช้วิธีการวางองค์ประกอบศิลป์และวางโครงเรื่องแบบเดียวกับศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. วิเคราะห์ภาพจิตรกรรมความเชื่อประเพณีสารทเดือนสิบ

ภาพที่ 3 : รับตายาย (สารทเดือนสิบ), 190X135 cm., acrylic on canvas

ที่มา : มนต์ชัย รัตนบุรี (2564)

โครงสร้างทางรูป สัญลักษณ์ ถูกวางองค์ประกอบตามลำดับชั้นในแบบไตรภูมิ ดังนี้

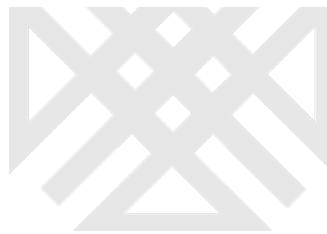
ชั้นนิพพาน คือ พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

ชั้นสวรรค์ คือ ไม่แสดงสัญลักษณ์

ตัวเชื่อมระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ คือ ไฉ่ไข

มนุษย์ (บุคคลสำคัญ) คือ พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ ทหาร (พ่อจำดำ) และชาวบ้าน

ชั้นพื้นดิน คือ ไม่แสดงสัญลักษณ์

ตัวเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับนรก คือ พระภิกษุ บาทหลวง และชุดกรวดน้ำ
ชั้นนรก คือ เปรต

โครงสร้างทางเนื้อหา สาทระเดือนสิบเป็นกุศโลบายเดิมในภาพลักษณ์ปัจจุบัน ซึ่งเนื้อหามุ่งเน้นในเรื่องของการแสดงความกตัญญู การทำบุญบำรุงศาสนา เรื่องของบาป-บุญ ผ่านความเชื่อเรื่องสารทเดือนสิบผ่านอัตลักษณ์ชุมชน ภาพนี้หากมองในเรื่องการวางองค์ประกอบตามลำดับชั้นในแบบไตรภูมิ ก็จะแสดงชั้นของมนุษย์และชั้นนรกเป็นสำคัญที่สื่อถึงโลกคนเป็นและโลกคนตาย และให้ความสำคัญในเรื่องตัวเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับนรก คือ พระภิกษุ บาทหลวง ชุดกรวดน้ำ และขนมเดือนสิบที่มีความหมายที่จำเป็นสำหรับเปรตหรือภพภูมิของบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ซึ่งการไปวัดเพื่อทำบุญให้กับบรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วนั้น พระภิกษุทำหน้าที่เป็นคนรับและคนส่งผลบุญแก่ผู้ที่ล่วงลับไปสู่อีกภพภูมิตามคติความเชื่อ ซึ่ง พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ เป็นตัวแทนของพระภิกษุในอุดมคติที่ชาวนครศรีธรรมราชนับถือและศรัทธา

3. วิเคราะห์ภาพจิตรกรรมกุศโลบายชาวบ้านเรื่องใจ

ภาพที่ 4 : ใจ, 190X135 cm., acrylic on canvas

ที่มา : มนัสชัย รัตนบุรี (2564)

โครงสร้างทางรูป สัญลักษณ์ ถูกวางองค์ประกอบตามลำดับชั้นในแบบไตรภูมิ ดังนี้

ชั้นนิพพาน คือ พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

ชั้นสวรรค์ คือ เจ้าเขา (ตาขุนชัย-ตาผ้าขาว)

ตัวเชื่อมระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ คือ อีกา

มนุษย์ (บุคคลสำคัญ) คือ เด็กนักเรียน ชาวบ้าน

ชั้นพื้นดิน คือ เสือและจระเข้

ตัวเชื่อมระหว่างพื้นดินกับนรก คือ งู
ชั้นนรก คือ ผี

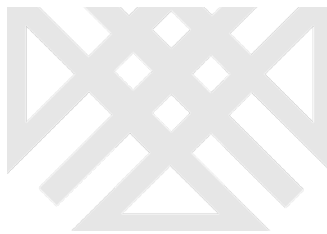
โครงสร้างทางเนื้อหา กุศโลบายชาวบ้านเรื่องโจหรือกะโจ เป็นกุศโลบายเก่าในบริบทปัจจุบัน เนื้อหาเป็นการแสดงกุศโลบายในเรื่องของการห้ามลักขโมย การเคารพสิทธิ์ต่อบุคคล พื้นที่ และทรัพย์สิน เนื่องจากชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้วิจัยนำภูมิปัญญาชาวบ้านมานำเสนอใหม่ผ่านสัญลักษณ์ของความน่ากลัวหากประพฤติปฏิบัติไม่ดีหรือลักขโมย ซึ่งเป้าหมายมีไว้เตือนสติเด็กในชุมชนให้เกรงกลัวต่อบาป กลัวต่อผลจากการกระทำจากอำนาจเหนือธรรมชาติ จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องชุมชน คือ เจ้าเขาตาขุนชัย (ให้โทษหากทำชั่ว) และตาผ้าขาว (ให้คุณหากประพฤติปฏิบัติดี) ภาพจิตรกรรมชิ้นนี้ใช้ความคิดในแบบคู่ตรงข้ามในเรื่อง การให้คุณและการให้โทษ ผ่านสัญลักษณ์ของภาพงูจักรและดอกบัว คาถาที่เป็นคำผูกและคำแก้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเขียนข้อความคำผูก ดังนี้ “โจเอยโจเจ้าให้เฝ้าไว้กัน ของดีกำบรรพ ชำนั้นเชื้อถือ” เรียงอักษรตามปกติ และคำแก้ ดังนี้ “โจเอยโจบอกมึงออกกูเข้า โจเอยโจเจ้ามึงเข้ากูออก” ใช้การเขียนแบบกลับตัวอักษรโดยเขียนมาจากหลังเพื่อให้อ่านยากขึ้น เพื่อเชื่อมโยงในความหมายของการแก้

4. วิเคราะห์ภาพจิตรกรรมชุมชนร่วมสมัย

ภาพที่ 5 : ศรัทธาไร้ไซ้ (อย่าเจ็บ อย่าจน), 190X135 cm., acrylic on canvas
ที่มา : มนัสชัย รัตนบุรี (2564)

โครงสร้างทางรูป สัญลักษณ์ ถูกวางองค์ประกอบตามลำดับชั้นในแบบไตรภูมิ ดังนี้
ชั้นนิพพาน คือ ไม่แสดงสัญลักษณ์

ชั้นสวรรค์ คือ พระนารายณ์ (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่ส่งโลก ให้คุณหากประพฤติปฏิบัติ)
ตัวเชื่อมระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ คือ ไข่ (สัญลักษณ์ของเศรษฐกิจในจังหวัดนครศรีธรรมราช)

มนุษย์ (บุคคลสำคัญ) คือ ชาวบ้าน หมอหรือบุคลากรทางการแพทย์

ชั้นพื้นดิน คือ ไก่ชน (สัญลักษณ์ของวิถีชาวบ้าน)

ตัวเชื่อมระหว่างพื้นดินกับนรก คือ ไม่แสดงสัญลักษณ์

ชั้นนรก คือ พระยายมราช (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำหน้าที่พิพากษาและปกครองดวงวิญญาณ
ทั้งหลายในนรกภูมิ (ให้โทษหากประพฤติปฏิบัติชั่ว)

ชั้นอื่น ๆ คือ โลกเสมือนจริงหรือสัญลักษณ์ของสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน

โครงสร้างทางเนื้อหา เนื้อหาเป็นเรื่องชุมชนร่วมสมัย ในเรื่องของกุศโลบายการพึ่งพาตนเอง
ความมั่นคงในเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องของสุขภาพ และเวรกรรมร่วมสมัยหรือการตรวจสอบจากผล
ของการกระทำ การให้โทษและการให้โทษในโลกเสมือนจริง ซึ่งเป็นมิติที่ไม่ใช่โลกความจริง
ผ่านสัญลักษณ์ของโลกออนไลน์หรือโลกเสมือนจริง ที่ผู้คนมีการปฏิสัมพันธ์กันในยุคปัจจุบัน

สรุปแนวความคิด รูปแบบ และเทคนิควิธีการของผลงานจิตรกรรมทั้ง 4 ภาพ

แนวความคิดผลงานเป็นภาพกุศโลบายที่มีความเชื่อมโยงในเรื่องศูนย์รวมจิตใจของชุมชน
ความสามัคคีของชุมชนจากพิธีกรรมความเชื่อ กุศโลบายที่ควบคุมพฤติกรรมผู้คนในชุมชน และ
ความศรัทธาและความหวังในเรื่องเศรษฐกิจ สุขภาพ และเรื่องสื่อสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน รูปแบบผล
งานได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะลัทธิเหนือจริงจากเนื้อหาของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตำนาน และเทคนิค
วิธีการเป็นการประกอบสร้างเนื้อหาและสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับบรรยากาศภายในภาพผ่านผลงาน
จิตรกรรมเทคนิคสีอะคริลิกบนผืนผ้าใบ

วิเคราะห์ผลงานจากแนวคิดทฤษฎีรูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริง(Surrealism)

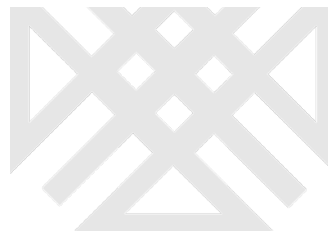
กระบวนการคิดที่เหนือจริง หมายถึง “เหนือจริง” มีที่มาจาก ลัทธิเหนือจริง (Surrealism) ศิลปะแบบ
เหนือจริงได้พัฒนาแนวคิดมาจากศิลปะแนวดาดาผสมผสานกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ของ ซิกมันด์
ฟรอยด์ ที่เน้นในเรื่องจิตใต้สำนึก โดยเชื่อว่าจิตใต้สำนึกของมนุษย์เป็นปฏิกิริยาสำคัญในการสร้างสรรค์
งานศิลปะ ปลดปล่อยจินตนาการเลื่อนไหลอย่างอิสระ ไม่อยู่ภายใต้กรอบจำกัดของเหตุผล หรือความสมจริง
ลักษณะศิลปะในแนวเหนือจริงนี้ จึงแสดงออกมาในลักษณะความฝัน แปลกประหลาด มหัศจรรย์
เป็นมายาทั้งในด้านเนื้อหาและรูปทรง กระบวนการคิดที่เหนือจริงในงานวิจัยนี้ ใช้กรรมวิธีหรือลำดับ
ขั้นตอนในการประกอบสร้างเนื้อหาในแต่ละส่วนของงานจิตรกรรม ที่มีเนื้อหาจากเรื่องเล่าและการตีความ
ใหม่ของผู้วิจัยจากเรื่องและสัญลักษณ์ที่เกินจริงเหนือธรรมชาติ เช่น เทวดา เจ้าที่เจ้าทาง ผี เรื่องราว
ทางไสยศาสตร์ เรื่องราวปรัมปรา เรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์ในเรื่องเล่าที่เหนือธรรมชาติแบบไทย ๆ
 เป็นต้น ซึ่งเป็นการรับรูปแบบงานเหนือจริง (Surrealism) มาเป็นอิทธิพลในบางส่วน คือ ในส่วนของ
เนื้อหาและรูปแบบงาน แต่ผสมผสานแนวความคิดเรื่องราวแบบไทย ในเรื่องของพื้นที่ในอุดมคติ
เรื่องของไตรภูมิ ความเชื่อและพิธีกรรม ผ่านการออกแบบในเชิงสัญลักษณ์ การวางองค์ประกอบ
ภายในภาพที่ถูกประกอบขึ้นมากกว่า 1 สภาวะการณ์ แต่มีความเป็นเอกภาพได้ด้วยบรรยากาศและ
แสงเงาภายในภาพในโทนสีที่มีความเกินจริง

บทสรุป

ผลการวิเคราะห์และเรียบเรียงมุขปาฐะชุมชน ประเพณีสารทเดือนสิบ กุศโลบายชาวบ้าน เรื่องโจ และเรื่องชุมชนร่วมสมัยของชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปใช้เป็นเนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์ในชุมชน พบว่า มุขปาฐะชุมชน เป็นเรื่องเล่าที่มีเนื้อหากระจัดกระจายเป็นเรื่องราวในแต่ละส่วน แต่ยังมีความเชื่อมโยงกับกับชุมชน หลักการทฤษฎีโครงสร้างทางสังคมเป็นหลักการที่ช่วยเรียบเรียงเนื้อหาให้มีความเชื่อมโยงและเป็นเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาถึงความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากเรื่องเล่าสู่ตำนานในชุมชน ประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นกุศโลบายเดิมที่ใช้ในการสร้างความสามัคคีในครอบครัวและชุมชน ความกตัญญูต่อบรรพชน และการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจากการทำบุญ ผ่านมิติเรื่องเล่าความสัมพันธ์ของโลกคนเป็นและโลกคนตาย มีการส่งต่อเรื่องเล่าผ่านประเพณีและพิธีกรรม กุศโลบายชาวบ้านเรื่องโจ โจเป็นกุศโลบายที่ใช้กับเด็ก การสั่งสอนและเตือนสติให้รู้จักในเรื่องบาปบุญและการเคารพสิทธิผู้อื่นควรถูกสอนมาตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้อยู่ในจิตสำนึก เรื่องโจถูกนำมาเล่าใหม่ผ่านสัญลักษณ์ในบริบทปัจจุบัน เนื้อหาเรื่องเล่า มีความจำเป็นให้ผู้นำในชุมชน ครู และพระเป็นผู้ส่งต่อและถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องเล่าผ่านภาพผลงานจิตรกรรม และเรื่องราวของชุมชนในปัจจุบัน ชุมชนบ้านขุนน้ำ ตำบลท่าจั่ว จังหวัดนครศรีธรรมราช ในช่วงปี พ.ศ. 2562-2565 ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) เรื่องเศรษฐกิจ สุขภาพ การเมือง กิจกรรมที่เฝ้าระวังจิตใจที่สามารถทำได้ในที่พักอาศัย และการใช้สื่อออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาทกับชีวิตในยุคปัจจุบัน การเรียบเรียงเนื้อหามุ่งเน้นไปในเรื่องการให้ความหวังจากตัวแทนความเชื่อเรื่อง ไอ้ไข่

ผลการวิเคราะห์ศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากสาระสำคัญเชิงโครงสร้างและสัญลักษณ์ทางศิลปกรรมที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ตีความเนื้อหาและถอดความหมายนัยยะทางรูปความคิด พบว่าศิลปกรรมวิหารพระทรงม้าในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจากตำนานเรื่องเล่าเมืองนครศรีธรรมราช มีเป้าหมายของตำนานในการสร้างเอกภาพเมืองนครศรีธรรมราชผ่านวรรณกรรมตำนานและหลักฐานทางศิลปกรรม โดยมีการวางโครงสร้างและสัญลักษณ์ในเรื่องเล่าตามโครงสร้างหน้าที่นิยมและวางองค์ประกอบศิลป์แบบไตรภูมิ มีการผสมผสานระหว่างประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าในแบบอุดมคติตามตำนาน และกุศโลบายของตำนานมุ่งเป้าไปที่ “ศาสนาทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง”

ผลการสร้างสรรค์ผลงานผ่านกระบวนการคิดที่เห็นจริงทางทัศนศิลป์ร่วมสมัย ในการสนับสนุนกุศโลบาย ผ่านเนื้อหาและสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากเนื้อหาเรื่องเล่ามุขปาฐะชุมชน ความเชื่อกุศโลบายชาวบ้าน และเรื่องราวของชุมชนในปัจจุบัน พบว่าแนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะมีความสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม จากการวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎี สิ่งที่ได้รับรู้ได้ในงานศิลปะ ในส่วนของโครงสร้างทางรูปหรือสัญลักษณ์ และโครงสร้างทางเนื้อหาในเรื่องเล่าที่ถูกเรียบเรียงขึ้น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกัน ที่จะทำให้การส่งสารหรือกุศโลบายที่สร้างขึ้นใหม่ในชุมชนผ่านภาษาของงานทัศนศิลป์ในสื่อจิตรกรรมร่วมกับสถานที่ในวัดท่างาม ตำบล

ทำจิว อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีแนวทางและหลักคิด จากแนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบของศิลปะ ในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์และแนวคิดทฤษฎีรูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริง (Surrealism) รูปแบบงานศิลปะ ที่มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาของเรื่อง และโครงสร้างทางรูปหรือสัญลักษณ์ จำเป็นต้องใช้หลักการแนวคิดทฤษฎี ในหลายส่วนที่สำคัญ เพื่อนำไปใช้ ดังนี้

ส่วนของเนื้อหา เนื่องจากตำนานมีเนื้อเรื่องที่เกินจริง เป็นเรื่องเล่าที่ดูมหัศจรรย์ แม้การศึกษาวิจัยจะมีเรื่องของหลักคิดเหตุและผล อาจจะไม่มีความยืนยันแย้งในบางส่วนในศิลปะลัทธิเหนือจริง ซึ่งเนื้อหาเป็นเหมือนข้อมูลและแรงบันดาลใจในการสร้างภาพผลงานศิลปะ แต่เนื้อหายังต้องใช้จิตภาพ ในการสร้างสรรค์เป็นกระบวนการคิดที่เหนือจริงที่เป็นสมมุติภาวะ เป็นเหมือนพื้นที่ความฝัน ที่ได้จากเนื้อหาและเรื่องเล่า

ส่วนของรูปทรง รูปแบบผลงานมีลักษณะที่ประกอบรูปทรง เช่น คนผสมกับงู เสือผสมกับคน เป็นต้น ขนาดสัดส่วนที่อาจไม่ปกติ และสีเส้นที่มีความเกินปกติจากหลักความเป็นจริง ซึ่งการลงพื้นที่การบันทึกข้อมูลภาพถ่าย และประสบการณ์จากภูมิหลังของผู้วิจัยเองบางส่วนที่มีต่อเรื่องเล่าในชุมชน เพื่อไม่ให้ผลงานเสียอรรถรส เนื่องจากมีเหตุและผลเข้ามาเกี่ยวข้อง การปล่อยให้จิตไร้สำนึกทำงาน เพื่อให้ภาพผลงานออกมาเป็นรูปธรรม จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสัญลักษณ์ในผลงาน

ส่วนของการจัดวางองค์ประกอบ ตำแหน่งสัญลักษณ์ที่ดูผิดที่ผิดทางระหว่าง คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ ซึ่งเป็นมุมมองจากการวางองค์ประกอบที่อาจจะไม่ปกติตามหลักมุมมองพื้นที่ความเป็นจริง ซึ่งเป็นโลกใหม่ เป็นโลกในเรื่องเล่า โลกในมิติของตำนาน

อภิปรายผลการวิจัย

การถอดกุศโลบายจากวรรณกรรมตำนานและหลักฐานทางศิลปกรรม เพื่อหาความรู้จากสาระความหมายและนัยยะที่ถูกซ่อนเร้นอยู่ในเรื่องเล่าตำนานและศิลปกรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้การทบทวนภาคเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ จากนักวิชาการ การสำรวจหลักฐานทางศิลปกรรม นำมาเรียบเรียงวิเคราะห์และการตีความด้วยเครื่องมือที่ถูกออกแบบผ่านหลักการทางทฤษฎีจากแนวคิดการถอดรหัสของ โคลด์ เลวี สไตรส์ (Claude Levi-Strauss) สามารถเข้าถึงรหัสข้อสงสัย ทำให้เข้าใจสารจากคนรุ่นก่อนที่ใช้วิธีการอันแยบยล วิธีคิดวิธีการอันชาญฉลาด การค้นพบในงานวิจัยเป็นความรู้บางส่วน ที่เป็นทั้งวิธีการถอดรหัสและผลการถอดรหัส เพื่อให้เห็นโครงสร้างเป้าหมายที่เป็นเหมือนกุศโลบายที่แฝงไว้ในเมืองนครศรีธรรมราช และใช้วิธีการจากการถอดรหัสมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับเนื้อหาและยุคสมัยในปัจจุบัน ซึ่งการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ได้รับแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ภาพผลงานมาจากรูปแบบงานศิลปะลัทธิเหนือจริง (Surrealism) ที่ผสมผสานกับเรื่องราวความเชื่อแบบวัฒนธรรมไทยที่อยู่ในวิถีชีวิตชุมชน จึงมีความเหมือนในส่วนของตัวภาพงานจิตรกรรมและความแตกต่างในส่วนโครงสร้างเนื้อหา สัญลักษณ์ที่มีความร่วมสมัยและอัตลักษณ์ของชุมชนที่ถูกถ่ายทอดผ่านผลงานจิตรกรรม

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ชัย ศุภระกาญจน์. (2552, สิงหาคม 8). แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์เมืองนครจากหน้าพระลานถึงห้วยเขามหาชัย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/bitstream/123456789/418/1/แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์เมืองนคร%20จากหน้าพระลานถึงห้วยเขามหาชัย.pdf> [2562, ธันวาคม 25].
- จันทร์ชัย ศุภระกาญจน์. (2559, ธันวาคม 12). ประติมากรรมโดดเด่นในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ตอนที่ 3). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://phramahathat-heritage.com/2016/12/12/ประติมากรรมโดดเด่นในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร-ตอนที่-3/> [2562, ธันวาคม 30].
- ชลูด นิยมเสมอ. (2557). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- นงศราญ สุขสม. (2554). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 3. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์พิมพ์รุ่งเรือง.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2540). ประเพณีสารทเดือนสิบ. กรุงเทพฯ: ครุสภาลาดพร้าว.
- พระไพโรจน์ อตุโล. (2556, สิงหาคม 30). ความเชื่อเรื่องโจ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://prapirod.blogspot.com/2013/08/blog-post.html> [2562, ธันวาคม 25].
- วุฒิ วัฒนสิน. (2552). ประวัติศาสตร์ศิลปะ. กรุงเทพฯ: ศิลปะ.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2557). ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2559). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุคลากรกรม

- พระครูเหมเจติยาภิบาล (ผู้ให้สัมภาษณ์). มณฑลชัย รัตนบุรี (ผู้สัมภาษณ์). ณ วัดพระนคร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2564.
- มิตร เชาวณะธรรม , พัน เชาวณะธรรม (ผู้ให้สัมภาษณ์). มณฑลชัย รัตนบุรี (ผู้สัมภาษณ์). ณ 46/2 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2562.
- หิ็ด สะพานทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์) มณฑลชัย รัตนบุรี (ผู้สัมภาษณ์). ณ 108 หมู่ 5 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2562.
- หนูรัตน์ รัตนบุรี (ผู้ให้สัมภาษณ์) มณฑลชัย รัตนบุรี (ผู้สัมภาษณ์). ณ 112/6 หมู่ 5 ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2562.